

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (36)
(лістапад)

www.litbel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: асноўныя падзеі літаратурна-грамадскага жыцця лістапада	2
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Васіля ЗУЁНКА	3
«ПРОЗА»: фрагмент новага гістарычнага рамана Леаніда ДАЙНЕКІ	4-5
«ПРОЗА»: «Размовы са стодзівамі» Алесь ПАПЛАЎСКАГА і «Стрэмкі» Вячаслава ДУБІНКІ	6
«ГУТАРКА» з Алесем КАМОЦКІМ	7
«КАЛЕЙДАСКОП»: «Позірк» Уладзіміра СЦЯПАНА; анонс новых кніг; рэклама	8

▶ СЛОВА

КРЫТЫКАВАЦЬ НЕЛЬГА ПАМІЛАВАЦЬ

Восень выдалася ў нашым жыцці не толькі часам авітамінозу ды грамадскага шаленства на невядомы грип, распачатага ці то страшылкамі-інфармацыямі ў СМІ, ці то «змойай» фармацэўтаў, ці то некампетэнтнасцю медыкаў.

Ці — хутчэй за ўсё — беднасцю насельніцтва ды недахопам якаснага харчавання ў гнілы бяссонечны час. Восень стала ў медыйнай прасторы часам завостранай крытыкі — і не толькі міністэрства аховы здароўя ды фармацэўтаў. Пад газетны агонь патрапілі і пісьменнікі, незаслужана і заслужана, за іх грамадскую пазіцыю і творчасць. Восень толькі два паказальныя выпадкі.

Некалі найпаважанае (і тыражнае) выданне творчай інтэлігенцыі «адной шостаі часткі зямлі», а сёння сродак спакойнага і бесклапотнага зарабляння грошай на дзяржбюджэтных праектах тыпу «Лад» ды інш., «Літаратурная газета» ў апошнім сваім кастрычніцкім нумары «ўспомніла» пра трох украінскіх пісьменнікаў. Зазначым напачатку: трох найвядомых ва Украіне творцаў і грамадскіх дзеячаў. Нехта Вадзім Далганаў, кіеўскі (тамтэйшы?) «праўдаруб», у артыкуле «Головомор. Русофобія» палівае гразей Уладзіміра Яварыўскага (дэпутата і лаўрэата Нацыянальнай прэміі), Дмітра Паўлыччу ды Івана Драча (Герояў Украіны). А разам з тым — і сучасную нацыянальную палітыку Украіны. «Шумно і весела отпраздновали юбилей Мазепы и Петлюры... — падшпільвае аўтар «Літаратурнай газеты». — Вось же год проходить под знаменем другого «славного народного героя» — Степана Бандеры, со дня рождения которого прошло akurat столетие. Все эти даты обозначены праздничными в официальном постановлении Верховной рады. Автор документа — выдающийся «писменник», общественный деятель, а к тому же председатель депутатского комитета по культуре и духовности Владимир Яворивский. Ярый борец за независимость, против засилья русского языка, активный пропагандист «обновлённой» украинской истории, где среди первых героев — тот же Бандера да ээсман Шухевич».

Журналісткі прыём крытыкі «господин» Далганаў выбраў архібанальны: супаставіўшы некатора за вушы прыцягнуць даўнія «факты» — з выказваннямі ды дзеямі цяперашнімі. Маўляў, гэта пярэваратні, якія некалі ўхвалялі ідэі камунізма-ленінізма, а цяпер

запісаліся ў нацыянальныя павадры... Нават нібыта ёсць недзе «...текст давнего письма в адрес председателя КГБ Юрия Андропова и первого секретаря правления СП Георгия Маркова с набором тогдашних штампов, типа «решительно осуждаем», «не может быть прощения замарившимся на самое святое — социализм, дружбу между русскими и украинцами»... А послание сие подписали признанные мэтры украинской советской литературы Дмитрий Павлычко, Иван Драч и... всё тот же Яворивский», — «вещает» «Литгазета» вуснамі Далганава. А цяпер жа тыя літаратары (які жак!!!) пішучь... «стихи о страданиях соотечественников под ярмом москалей, яростную публицистику в защиту «герою ОУН-УПА» (бандеровцев то бишь)».

Брава, «Литгазета»! Ці не пачаць захапляцца тваёй мужнасцю ды пільнасцю?! Толькі што — хіба адна згаданая троица пісьменнікаў, якія жылі ў СССР, прыйшла да нацыянальнай самасвядомасці? Прабачце, а сотні расійскіх літаратараў не тое ж «праабілі»? Ці іх любоў да Расіі і яе культуры — гэта правільна, а любоў украінскіх творцаў да Украіны і яе культуры — «галавамор»? Толькі ж пра «свае пенатъ» газета не піша. Не піша, напрыклад, пра «перавёртышаў» кіраўнікоў сваёй дзяржавы, якія пры камуністах займалі адказныя пасады, а затым узялі (і ўздымаюць) над Расіяй «уласаўскі» сцяг. Чым не паралель з бандэраўшчынай? Аднак у сваім воку і бярвяно цяжка знайсці, затое ў суседавым і парушынка здалёк відна...

Усё, па-праўдзе, тут зразумела: чарговая зласлібая пена «пакрыўджанага» падмаскоўскага шавініста, «спецзамова», якая насамрэч яшчэ болей узвялічыць «раскрытыкаваных» украінскіх пісьменнікаў у ваках незалежнай Украіны. І не толькі Украіны. Уладзімір Яварыўскі, Дмітро Паўлычка ды Іван Драч — вядомыя творцы і ў Беларусі. Яны — ганаровыя члены

Саюза беларускіх пісьменнікаў. Ад імя Рады СБП у іх абарону і з абурэннямі ў адрас рэдакцыі «Літаратурнай газеты» ўжо выказаліся вядомыя беларускія літаратары: Мікола Аўрамчык, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Алесь Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Анатоль Вяцінскі, Сяргей Законнікаў, Васіль Зуёнак, Міхась Скобла, Эдуард Акулін ды інш...

А вось крытычны артыкул пра іншага вядомага грамадскага і творчага дзеяча — Мікалая Чаргінца — ці ўзніме папулярнасць ды салідарнасць з ім у літаратурным (і грамадска-палітычным) цэху? Адкаж, хутчэй за ўсё, адмоўны. Крытычны матэрыялаў пра кіраўніка навастворанага Саюза пісьменнікаў Беларусі за апошнія месяцы шмат. Чакаецца і вязьмо хвалебных, у дзяржаўныя СМІ прыйшло распараджэнне міністэрства інфармацыі з «прапановай» актыўнай папулярываваць дзейнасць «афіцыйнага» СП...

Аднак тое, магчыма, наперадзе. Сёння ж — гаворка пра нашумелы артыкул Вячаслава Дашкевіча «Кто съест Лукашенко?» ў «Народной волі» (10-12 лістапада). Яго аўтар выкарыстоўвае, між іншага, цытаты апошніх па часе выказванняў як ён называе «лучшего, пожалуй, писателя среди милиционеров и лучшего милиционера среди писателей». У адным месцы аўтар крытыкуе Мікалая Чаргінца за ягоны прагноз, — што ў 2009 годзе мы (Беларусь) «будем островком благополучия по сравнению со странами бывшего соцлагеря». Дастаецца на абаранкі «экс-сенатару» і за пабудаваны аграмадны «чудо-коттедж», і за адну з апошніх ягоных кніг «Тайна Овального кабинета» («где самым убедительным персонажем (по частоте упоминания и литературной обрисовке) является... половой орган президента США», а нядаўна, дзівіцца В. Дашкевіч у «Народной волі», «Н. Чергинца избрали председателем общественной комиссии по этике»...); дастаецца літаратару і за пісьменніцкі Дом адпачынку: «Есть надежда, что соответствующие органы ... наконец-то разберутся с неприглядной историей вокруг писательского Дома отдыха «Исloch» — его куплей-продажей. Насколько выплаченная сумма соответствует истинной стоимости огромного лесного участка и сооружений? Что за фирма-покупатель и кто за ней стоит?». «Надеюсь, — звяртаецца Вячаслаў Дашкевіч, — уважаемый Николай Иванович, что вы как бывший председатель ОО «Беллитфонд», в ведении которого была «Исloch», и как нынешний председатель Союза писателей Беларуси окажете главе Администрации президента, а возможно, и

следственным органам всяческую помощь». Дастаецца М. Чаргінцу і за Акадэмію праблем бяспекі, абароны і правапарадку, ліквідаваную Генпракуратурай Расіі («вице-президентом этой шарашкиной конторы являлся не кто иной, как уважаемый Н. Чергинец»); дастаецца і за нейкія «правакацыі» («Защищать без всякой на то нужды мальчика Коло»), і за вымогі пачуць праз 15 гадоў імя яшчэ аднаго народнага пісьменніка («Не трудно догадаться, кто первым стоит в этой очереди. Не опускайте очи долу, Николай Иванович, не смущайтесь», — іранізуе аўтар «Народной волі»).

Дастаецца і «правой руке» М. Чаргінца па «афіцыйным» наваствораным Саюзу пісьменнікаў Беларусі Анатолю Аўруціну — за тое, што назваў Мінск літаратурнай правінцыяй (у параўнанні, мабыць, з «вясёлкай» Масквой). Назваў — ва ўжо згаданай намі напачатку «Літаратурной газете». А таму наступную цытату з артыкула В. Дашкевіча па праву хочацца прыпісаць і да папярэдніх развагаў пра «литгазетовский» «головомор» кіеўскага штрэйбрэхера: «И какая, извините, шелупонь окопалась в прославленной некогда «Литера-

турной газете»? Не могли подобную писанину в помойку выбросить? Сами питаются олигархическими объедками и нашим горе-интернационалистами подыгрывают».

Словам, крытыка прагучала ў адрас М. Чаргінца вострая і «з перцам», крытыка, так бы мовіць, з нізоў: Вячаслаў Дашкевіч, як і падпісана ў артыкуле, член створанага М. Чаргінцом і ва ўсім падтрыманага дзяржавай Саюза пісьменнікаў Беларусі... Нават і пра «заказнасць» матэрыялу Вячаслава Дашкевіча з боку «незадаволеных» прадстаўнікоў Саюза беларускіх пісьменнікаў гаварыць няма як, бо яго — Дашкевіча — з таго старэйшага Саюза колісь выключылі...

«Не буду разжывывать всё до мелочей», — упэўнена і з відавочным намёкам завяршае свой артыкул Вячаслаў Дашкевіч. — Скажу прямо: если кто и «съест» Лукашенко, так это его кадры».

Нас жа найперш цікавілі кадры літаратурныя. І разбірацца ў іх, натуральна, павінны найперш чытачы — і згаданых газет, і названых краін.

Яны, урэшце, і павінны паставіць коску ў назве гэтага артыкула...

Мікола КАЛІНОВІЧ

▶ ПАЛІЦА

«ALAIZA» — СЛАВУТЫЯ І НЕВЯДОМЫЯ ВЕРШЫ АНАТОЛЯ СЫСА

Укладальнік кнігі Алесь Бяляцкі выбраў найлепшыя творы паэта і ягоную паэму «Алаіза» ў першапачатковай рэдакцыі, без рэдактарскіх правак. У кнігу таксама ўвайшлі вершы, якія пры жыцці Анатоля Сыса не былі надрукаваныя і дагэтуль невядомыя аматарам творчасці паэта.

«ЯГАМОСЬЦЬ» — ЗДЗЕЙСНЕНАЯ ЗАДУМА

Бібліятэчка часопіса «Дзеяслоў» папоўнілася не зусім звычайным выданнем — кнігай паэтычных прысвячэнняў Анатолю Сысу «Ягамосьць». Паэтычныя радкі Анатолю Сысу прысвячалі многія аўтары: мэтры і пачаткоўцы, паэты, што ведалі Анатоля асабіста, і тыя, хто не быў з ім знаёмы...

Кніга «Ягамосьць» — другая ў гісторыі сучаснай беларускай літаратуры анталогія паэтычных прысвячэнняў. Напачатку 2009 года Саюзам беларускіх пісьменнікаў у выдавецтве «Кнігазбор» была выдадзена падобная кніга ў гонар народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава.

▶ РАДА

САЮЗНАЕ ПАПАЎНЕННЕ

5 лістапада адбылося чарговае пасяджэнне Рады ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Старшыня СБП Алесь Пашкевіч выступіў з паведамленнем аб зробленым старэйшай творчым аб'яднаннем за мінулы перыяд. Найпершая ўвага надзялялася арганізацыйнай (праца секцый і прыёмнай камісіі, утрыманне інтэрнэт-сайта, выданне дадатку «Літаратурная Беларусь», нечарговая праверка з боку міністэрства юстыцыі), выдавецкай (у запаткаванай бібліятэцы «Кнігарня пісьменніка» выйшла 5 кніг) ды міжнароднай дзейнасці.

Рада СБП прыняла ў шэрагі Саюза пісьменнікаў 8 новых сяброў. Імі сталі: **Сяргей Вітушка** (нарадзіўся ў в. Чысць Маладзечанскага р-на 10 красавіка 1965 г., аўтар крэатыўных эса і вершаў, кнігі ўспамінаў і кнігі казак), **Іван Данілаў** (нарадзіўся 27 верасня 1927 г. у в. Ляжыткавічы Драгічынскага р-на, удзельнік

Айчыннай вайны, аўтар кніг «Запіскі западнаго белоруса» (2007), жыве ў Мінску), **Леанід Зубараў** (нарадзіўся ў 1943 г., аўтар кніг «Максім Багдановіч» (1988), «Бомба для Сталіна» (2004), «Змітрок Бядуля» (2005) і інш.), **Яўген Зубовіч** (нарадзіўся 21 жніўня 1984 г. у г. Чавусы, аўтар кніг «Чавусы — горад святога Марціна» (2008) і «У небе сонца заходзіць самотна» (2009), жыве ў Мінску), **Вера Пракаповіч** (нарадзілася 12 сакавіка 1943 г. у в. Мурыны Камянецкага р-на, аўтар кніг «Незримой нитью» і «Дорога домой», жыве ў Брэсце), **Мікола Кандратаў** (нарадзіўся 20 траўня 1957 г. у в. Замосце Талачынскага р-на, аўтар кнігі вершаў «Возера Рудакова» (2002) і «Вершы і зоркі» (2008), жыве ў Мінску), **Васіль Філіпенка** (аўтар зборнікаў прозы, жыве ў Мінску і на Палтаўшчыне), **Сяргей Цыплюк** (нарадзіўся 25 студзеня 1937 г. ў в. Ваўкаставец Камянецкага р-на, аўтар рамана «Белый свет на околице» і кнігі «Лестница в небо», жыве ў Брэсце).

▶ ФОРУМ

ПАЭТЫЧНЫ ЛІСТАПАД

33 па 7 лістапада ў Польшчы адбыўся Міжнародны паэтычны фестываль «Познаньскі Лістапад».

У фестывалі прынялі ўдзел 52 паэты з США, Іраку, Нямеччыны, Чэхіі, Літвы, Украіны, Расіі, Індыі, Турцыі, В'етнаму. Беларусь на форуме прадстаўляў намеснік старшыні СБП паэт і бард Эдуард Акулін. «Для мяне было вялікім гонарам узяць удзел у паэтычным форуме, які сёлета праходзіў у Познані ў 32 раз, — паведаміў ён. — Так атрымоўваецца, што апошнім часам пачуваеш сябе запатрабаваным творцам, на вялікі жаль, толькі за межамі Беларусі, дзе шануюць не толькі сваю літаратуру, а і літаратуру іншых народаў».

Урачыстае адкрыццё фестывалю адбывалася ў сценах знакамітага Познаньскага ўніверсітэта імя Адама Міцкевіча. А пырымно адкрыццё сваёй прысутнасцю ўпрыгожыла вышэйшае кіраўніцтва горада і ўніверсітэта. «Нашым бы чыноўнікам гэтаму павучыцца... — сказаў Э.Акулін. — Толькі дзе? У нас на Беларусі апошнім часам няма ні тое што міжнародных, а нават фестывалю абласнога і раённага маштабу. А зусім нядаўна паэтаў зусім пазбаўлялі магчымасці сустракацца з чытачамі. Дзякуй Богу, гэтыя «блізарукія» загады чыноўнікаў ад адукацыі канулі ў лету, і на іх нават не варта зірацца. Трэба вучыцца ў нашых суседзяў — палякаў, літоўцаў, украінцаў, сербаў, славенцаў — ва ўсяго славаўскага свету, як шанавалі свае святыні. Я маю на ўвазе найперш — роднае Слова і яго найвышэйшую іпастась Паэзію, якая з часоў Францішка Скарыны была на ўзроўні царкоўнай малітвы. Нездарма ж смаргонскі паэт Алесь Жамойцін лякуе хворых людзей, чытаючы над імі прадмовы да Біблій нашага першадрукара...»

Познаньскі ўніверсітэт імя Адама Міцкевіча.

Другі і трэці фестывальныя дні былі прысвечаны творчым прэзентацыям гасцей фестывалю. Адбыліся дзесяткі выступленняў у навучальных установах Познані і яе ваколіцах: Лесзне, Коніне, Чэмпені, Буку, Пневе і інш.

«Было вельмі прыемна, — значае Э.Акулін, — што арганізатары фестывалю Збігнеў Гордзей і Марыя Магдалена Пацгай запланавалі ў межах імпрэзы маю творчую вечарыну з бардаўскім канцэртам. Яна адбылася 5 лістапада пры поўным аншлагу ў Познаньскім цэнтры адпачынку «Markietanka». Дарэчы на гэтай вечарыне адбылася і міжнародная прэзентацыя кампаніі «Будзьма беларусамі». Гасці Познаньскага лістападу з цікавасцю ўспрынялі інфармацыю аб гэтай незвычайнай для іхняга разумення акцыі, бо і палякі, і літоўцы, і чэхі, і нават в'етнамцы ўжо даўно ёсць. А мы, беларусы, яшчэ толькі збіраемся быць...»

Па выніках форуму выйшла анталогія паэзіі «Як плыць ракі» з творами ўдзельнікаў «Паэтычнага Лістападу» ў перакладзе на польскую мову».

▶ УГОДКІ

ГАРОШКАЎСКАЕ СВЯТА ПАЭЗІІ

На радзіме беларускага паэта Анатоля Сыса ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна ў чацвёрты раз прайшло свята беларускай паэзіі «Дух — гэта, людзі, Я!». Мерапрыемства праводзіцца з 2006 года па ініцыятыве Саюза беларускіх пісьменнікаў і рэдакцыі часопіса «Дзеяслоў».

Анатоль Сус нарадзіўся 26 кастрычніка 1959 года. У 1982 году скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт. Друкаваўся з 1974 года. З'яўляўся адным з заснавальнікаў арганізацыі маладых пісьменнікаў «Тутэйшыя», быў членам Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Памёр паэт у Мінску ў траўні 2005 года.

31 кастрычніка ў Гарошкаве родныя, сябры Анатоля Сыса, вядомыя дзеячы беларускай культуры ўсклалі кветкі да магільнага паэта. У свяце прынялі ўдзел больш за 120 чалавек.

На хаце паэта 31 кастрычніка была адчыненая мемарыяльная шыльда, затым адбыліся паэтычныя чытанні і бардаўскі канцэрт.

«Анатоль Сус ад самога свайго нараджэння быў чальцом саюза, і нават не Саюза беларускіх пісьменнікаў, а саюза творцаў Беларусі, паколькі на гэтай прыднпроўскай зямлі тысячы гадоў

назад жылі і тварылі беларусь», — сказаў на свяце паэзіі старшыня СБП Алесь Пашкевіч.

Ён адзначыў, што пра паэтаў у Беларусі ў мінулым часе не гавораць: пра паэтаў вечна гавораць іх тэксты, творы, і таму лепшым помнікам Анатолю Сысу з'яўляюцца ягоныя кнігі. «Анатоль не любіў пафасу, не любіў лозунгаў, але мы не можам не сказаць: беларуская паэзія жыве, жыве памяць пра Анатоля. Хай яму будзе сонечна і ў іншым свеце», — пажадаў А. Пашкевіч.

Пра паэта сказаў і яго старэйшы калега Анатоль Вярцінскі: «Сус параўноўваў паэзію з рэлігіяй, але пазней ён удакладніў: ён ставіў на адну дошку такія паняцці, як паэзія і Беларусь. Яго беларускасць, патрыятызм зусім

не дэманстравалі, зусім не напаміналі, калі мець на ўвазе не яго ўчынкi, а яго радкі — абсалютна шчырыя, памножаныя на яго асаблівасць як чалавека, як творцы».

На падворку паэтавай хаты прамаўлялі Уладзімір Някляеў, Барыс Пятровіч, Славамір Адамовіч і дзесяткі іншых творцаў, спявалі барды. Вёў свята намеснік старшыні СБП Эдуард Акулін.

У рамках свята прайшла прэзентацыя кнігі паэтычных прысвячэнняў Анатолю Сысу «Ягамосць» (вышла ў бібліятэцы «Дзеяслова») і выбранага тома паэзіі «Алаіза». Быў таксама прэзентаваны 42-і нумар часопіса «Дзеяслоў», у якім апублікаваныя лісты паэта, успаміны сяброў, вершы, якія раней не друкаваліся.

ЮБІЛЕЙ ШЫЛЕРА

У Нямеччыне лістапад стаў не толькі юбілейным месяцам разбурэння Берлінскай сцяны. На фоне гэтай палітычнай падзеі не засталіся незаўважанымі і культурныя мерапрыемствы. Сярод іх — урачыстасці з нагоды 250-годдзя нараджэння Фрыдрыхы Шылера, класіка нямецкай літаратуры, філосафа і гісторыка.

Ёган Крыстаф Фрыдрых фон Шылер (Friedrich Schiller) нарадзіўся 10 лістапада 1759 года ў горадзе Марбах-на-Некары ў сям'і палкавога фельшара. Вучыўся ў вясковай школе і ў пастара. Пры спрыянні Вюртэмбергскага герцага у 1773-м паступіў у элітную ваенную акадэмію, дзе вывучаў юрыспрудэнцыю і медыцыну. У перыяд вучнёўства пачаў пісаць свае першыя п'есы. У 1777 годзе ў часопісе «Нямецкія хронікі» была апублікаваная яго ода «Заваёўнік».

У 1780 годзе Ф.Шылер стаў палкавым доктарам у Штутгарце. Пасля пастаноўкі п'есы «Разбойнікі» ў Мангэйме ў 1782 годзе быў пасаджаны на гаўптвахту. Герцаг Вюртэмбергскі быў незадаволены літаратурнымі захапленнямі свайго медыка і забараніў яму займацца мастацтвам. Шылер адмаўляецца ад вайскавай кар'еры і пакідае службу.

Пачынаецца вандрэўніцкае жыццё. Пісьменнік гасцюе ў свай-

го сябра і жыве ў Веймары. У 1789 годзе прызначаны прафесарам гісторыі і філасофіі ў Йенскім універсітэце (які цяпер носіць яго імя). Жэніцца на Шарлоце фон Ленгефельд, нараджаюцца два сыны і дзве дачкі.

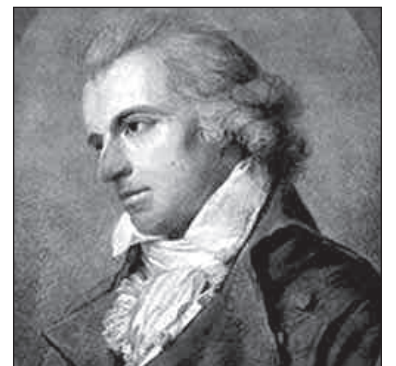
Ф.Шылер вяртаецца ў Веймар, дзе на сродкі мецэнатаў выдае некалькі літаратурных часопісаў. Збліжаецца і сябруе з Гётэ, засноўвае з ім Веймарскі тэатр (сёння вядучы тэатр Нямеччыны).

Пісьменніцкую вядомасць Ф.Шылеру прынеслі ягоныя баллады «Кубак», «Пальчатка», «Білкава жараўлі», «Ода да радасці» (музыку да якой напісаў Людвіг ван Бетховен), п'есы «Разбойнікі», «Каварства і любоў», «Марыя Сцюарт», «Арлеанская дзева», «Дон Карлас», «Вільгельм Тэль» ды інш.

Творы Ф.Шылера ўхвальна ўспрымалі не толькі ў Нямеччыне, але і ва ўсёй Еўропе. Адны называлі пісьменніка паэтам свабоды, іншыя — апорай буржуазнай маралі. Яшчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзі тэксты Ф.Шылера ўвайшлі ў школьныя падручнікі. Нацыянал-сацыялісты імкнуліся падаць пісьменніка «нямецкім творцам», аднак у 1941 годзе пастаноўкі «Вільгельма Тэля» і «Дон Карласа» былі забароненыя па загадзе Гітлера.

Апошнія гады жыцця цяжка хварэў. Памёр у Веймары ад сухотаў 9 траўня 1805 года.

У 1826 годзе парэшткі пісьменніка вырашылі перазахаваць, але дакладна ідэнтыфікаваць не змоглі. Выбраныя адвольна парэшткі перавезлі ў бібліятэку герцагіні

Партрэт Фрыдрыхы Шылера работы Людавікі Сімановіч. 1793–1794.

Ганны Амаліі. Гледзячы на чэрап Шылера, Гётэ напісаў аднайменны верш. Напрыканцы 1827 года прах Ф.Шылера быў пахаваны ў княскай усыпальні на новых могілках, дзе побач з сябрам па папавец затым займеў свой апошні зямны прытулак і Гётэ.

У 1911 годзе знайшлі яшчэ адзін чэрап, які прыпісалі Ф.Шылеру. Доўгі час ішлі спрэчкі аб іх «сапраўднасці». У межах акцыі «Код Фрыдрыхы Шылера», якая праводзілася радыёстанцыяй «Mitteldeutscher Rundfunk» і Фондам «Веймарскі класіцызм», у 2008 годзе ў дзвюх незалежных лабараторыях праводзілася экспертыза ДНК, якая выявіла наступнае: аніводзін з чэрапаў не належаў пісьменніку. Парэшткі ў труне належалі мінімум тром людзям. Фонд «Веймарскі класіцызм» вырашыў пакінуць труну Шылера пустой...

250-годдзе з дня нараджэння творцы — выставы, літаратурныя дыскусіі, тэатральныя пастаноўкі — адбываліся ў Марбаху-на-Некары (Цюрынгія), дзе нарадзіўся Ф.Шылер, а таксама ў Веймары, Йене ды іншых нямецкіх гарадах.

▶ ВЕРШЫ

ВАСІЛЬ ЗУЁНАК

ХОЧАЦЦА МУЗЫКІ СВЕТЛАЙ...

Кажуць: убачыў грака —
Мудрасць такая даўня, —
То і вясну сустракай
Вітальнымі песнямі-дайнамі.

А як, калі не сакрэт,
Быць з сённяшняю акрасаю:
«Гракі прыляцелі» — сюжэт
Нязменны — з карціны Саўрасава.

Ці збіўся ў зямлі разварот,
Ці сонца іначай схляецца:
Гракі-мінчукі круглы год
У горадзе аціраюцца.

Бяснежжа — а ім самы раз
Няўладзіца гэта сезонная:
Без просьбы птушыных мас
Уладу трымаюць над зонаю.

Дубінкамі дзюбаў трасуць,
Пабліскаюць чорнымі робамі, —
Па сметніках гонар нясуць
Шыхты прызначэння асобага...

І масленка, як з-пад ярма,
На свет выяжджае з подзівам:
Нібыта ў вясны няма,
Бо і зіма не прыходзіла...

ПАСТАЯНСТВА

Хоць забыліся даўно мы,
Як народ дзяліўся:
І пань даўно — фантомы,
І мужык змяніўся, —

Ды жыўе перасцярогі
Мудрай пастаянства:
Не дай божа свінні рогі,
А мужыку панства...

ПЕРАДЗІМ'Е

Двор пахруствае крохкім лядком,
Трызніць полазам чарнатроп.
Сонца нехаць, нібы сілком,
Грэе хаце шыфэрны лоб.

Дзень тужлівай красой снегіроў
Плоціць лету рахунак нямы,
І ў высокіх дымах каміноў —
Прадчуванне марознай зімы.

Хочацца музыкі светлай,
А мне забіваюць вушы
Вэрхалам з апраметнай
«Гомікі» і клікушы...

Хочацца шчырага слова,
А «гномікі духу» мелюць
Душам асцё ды палову —
Трактуюць, каб хлеб з іх мелі...

Хочацца летуценна
Ляцець да зорных вышыняў,
Ды часу турэмных сцены
Цяжэй, чым ярмо на шыі...

Хочацца, каб жылося
Па-людску і нашаму люду,
Ды лёс не прарокаў прыносіць
На нашу зямлю, а прыблудаў...

КРЭКС-КРЭКС...

Драч /лац.: *Crex crex*/, такі шматлікі
ў недалёкім мінулым насельнік бела-
рускіх балот і лугоў-сенажацяў, знаход-
зіцца сёння пад пагрозай глабальнага
знікнення...
З экалагічных назіранняў.

«Crex crex» — вучоная латынь
Драчу з балота нашага
Імя выкрэвала — і тым
Вучонасць назапашвала.

І кожны, хто чытаў ці чуў
Пра тую сістэматыку,
Зайздросціў нашаму драчу,
Славу тасцю багатаму.

Што перапёлка з салаўём! —
Нуль у начным канцэрце,
Калі, надзьмуўшыся валлём,
Драч стане песню дзерці.

«Крэкс-крэкс» — задзірыста скрыліць
Мелодыя бляшаная.
Прачнецца нават чорт, што спіць
Пад купінай імшанаю...

Ды навалілася бяда —
Як гнёт: меліярацыя...
Сышла вада, а па слядах
Збег драч у эміграцыю...

Парваўся голас на шматы,
Развешаўся да каліўца, —
І нават гучная латынь
Драча не дагукаецца...

Вярнуцца, кажучь, абяцаў...
Ды сцежка незваротная, —
І ні пачатку, ні канца,
Як ні лугоў з балотамі...

— Крэкс-крэкс?..
— *Crex-crex*...

І хто намаліўся, і хто награшыў —
Рахунак аднолькавы мае:
Загадку жыцця ніхто не рашыў,
І часу ніхто не стрымае.

За часам не вернешся наўздагон, —
Час — ён двайнік наш сустрачны.
Час — гэта я, гэта ты, гэта ён,
А ўсё, што без нас, — гэта вечнасць...

КУДЫ ПАЙСЦІ?

Афіша не жмуркамі —
Аршынна — аб'яўляе
Спектаклі
Для дэбілаў і дубоў:
«Ужын с придурками»
Спачатку замаўляе,
А потым — як заклік:
«Дурацкая любовь»!..

НЕНАЕДА

Ні рубля, ні капейкі —
Толькі тысячы, тысячы...
Цень цвяліць еўрапейскі,
Галаву табе лысячы...

Размнажаюцца грошы,
Як жукі каларадскія,
Як мільтоны, як вошы... —
А кішэні — жабрацкія!..

Стос паперак не ліпавы,
А басота басотай, —
Вочы здзіўлена лыпаюць,
Як нулі на банкнотах...

Ні рубля, ні капейкі...
І куды ўсё дзьявеца?..
Хоць зажмурся — ды ў пельку,
Як у песні спяваецца...

Той матыў прыгадаеш,
Як збярыся паснедаць
І ўваччу, маладая,
Паўстае ненаеда.

Голад пашчу не шчэрыць
І зубамі не клацае:
І абед, і вячэру,
Кажуць, з'ела інфляцыя...

Хто мне цвёрда адкажа,
Хто запэўніць мяне,
Што ўжо лёс нехлямяжы
Заўтра нас абміне.

Што народ акрыяе
І паверыць сабе,
Што не будзе раздраў
У сыноў на сяўбе.

Што пад мудрай аховай
Наша памяць спачне,
Што спрадвечная мова
Гаспадыніць пачне.

Што лягчэйшы, чым гэты,
Будзе новы рэжым
І што апалагеты
Пабягуць на крыжы...

Узвіжанне гоніць вужак
У мох і ў лаўжы на сховы,
Апошні качар-крыжак
Пакінуў свой куст альховы.

Азіміну для зайцоў
Салодзіць марозік лёгкі.
Крумкач — мудрэц з мудрацоў —
Аб лёсе нагадае крохкім...

Чарнеюць прадонні віроў,
Вясёлку імжа разагнула,
І ў шуме трывожным вятроў
Зімы праразаюцца гулы...

АПТЫМІСТ

На цёплы поўдзень прыдбалі квіткі
Суседзі — і шпак, і ластаўка,
А вераб'ю ляцець не з рукі:
Пара ў яго самая ласая.

Капейка ў кішэні, а з'ёў на рубель —
Жыццё па-асенняму лёгкае, —
І на таку аптыміст-верабей
Вось-вось салаўём зацёхкае.

І ТАДЫ ЎРАТАВАННЕ АДНО...

Каб трываласці мець запас,

Век улады народ не пецілі.
Так ужо і вядзецца ў нас:
Праўду рэжа той, хто на пенсіі.

Ёсць капейчына на харчы —
Хоць жабрацкая, ды незалежная.
А таму яны й зухі вучыць
Гэтак жыць, як жылі пры Брэжневе.

І агонь у крыві не патух —
Палыхае ўсё, аб чым марылі, —
Ібаруры Далорэс дух,
Той, іспанскай, пасіянарны.

Ды не чуоць іх — ні ірвачы,
Ні запечнікі, — як заклініла:
Хто зацята маўчыць, хто крычыць,
Каб маліліся ім маўклівыя.

Словатворныя гмахі ўстаюць,
Славатворныя ідалы высяца, —
Новы дзень з малатка прадаюць, —
А былля ідэі лысяца.

І праз бурбалкі слоў не відно
Дно чыноў прадажна-таварнае...
І тады ўратаванне адно —
Пенсіянеры пасіянарныя.

ПРЫКЛАД

Вяскоўцы штурмуюць алімпі ўладныя:
Хто ў маштабах раёна, а хто і ў сталіцы.
А як жа! — прыклад бацькі натхняе
і радуе, —
Нельга з прыкладам гэтакім памыліцца!..

А інтэлігенты ў галовах з пражэктамі,
Як выцягнуць вёску прагрэсу трасамі,
З барознаў бульбоўных на «сотках»
манжэстамі
Каларадскіх жукоў страсаюць...

ДОМА

Лацвей нам, беларусам, —
Хоць гэтым ды ўзялі! —
За краты пад прымусам
Не пруюць на край зямлі.

Дамашняе заданне, —
Хіба гэта прысуд?!
Жыве адно ў паданых
Сібірскі шлях-маршрут...

Цяпер усё пад бокам,
Усё, лічы, сваё.
І сам на відавочку,
І сховішча тваё.

І ні тайгі астрожнай,
Ні Кальмы няма —
У нас у сэрцы ў кожным
У кожнага турма...

ІДЗЕ ПРАГРЭС...

Ідзе прагрэс углыб і ўшыркі:
Каханнем вёсны адцвілі —
І нараджаюцца ў прабірках
Нашчадкі нашы на зямлі.

Ды пляскаць не гатоў у ладкі
Пакуль што я — адзін з жылых, —
Хачу спытацца для пачатку:
А што за людзі выйдуць з іх?

Кім свет заселіцца, нарэшце,
Па тых народзінах шкляных,
Як адамрэ той спосаб грэшны,
Што самы райскі між зямных?..

Уваж наіўнае пытанне,
Камп'ютар мудры, — адкажы:
Якое будзе ў іх каханне
І з чым у сэрцах будучы жыць?..

ПРОЗА

12 (4)

▶ ПРЕЗЕНТАЦЫЯ

ЛІСОЎЧЫКІ

ФРАГМЕНТ НОВАГА РАМАНА

Леанід ДАЙНЕКА

...Пакінуўшы большасць сваіх людзей у Нясвіжы, Аляксандр Лісоўскі спешным маршам павёў у Інфлянты сотню вершнікаў, самых падрыхтаваных і самых правяраных. У Інфлянтах ён меркаваў уліцца ў харугву свецкага старога Яна Пятра Сапегі.

Лісоўскага перад выправай у Інфлянты наведваў канцлер Леў Сапега. Прыехаў з Вільні, зайшоў у ягоную рэзідэнцыю, абняў, сказаў:

— Ты, пане, Лісоўскі, а я — Ліс. З адной нары, з аднаго гнязда з'явіліся мы на белы Божы свет. І гняздо гэтае — Вялікае Княства Літоўскае. І нам патрэбна абараняць яго ад ворагаў усімі сваімі сіламі. А ворагаў, пане, шмат. Куды ні зірні — адсюль дзьме халодны вецер.

— Так, пане канцлер, — згодна захітаў галавою Лісоўскі. — Ворагаў шмат. І меней іх не робіцца.

Леў Сапега пранізліва зірнуў на яго, потым паглядзеў на абраз Хрыста, што вісеў на сцяне рэзідэнцыі, прамовіў:

— Ёсць Бог, найвялікшы і наймудрайшы. І ёсць Мікалай Капернік, які не збаяўся паставіць сонца ў цэнтр вечнага неба. Ёсць Ян Гус, што згарэў у вогнішчы, не адрокшыся ад жыццёвага ідэалу. І ёсць мы, што пастаянна мяняем свае веры і мовы. Як зразумець і як вытлумачыць такое? Я сам нарадзіўся праваслаўным. Потым, калі вучыўся ў Лейпцыгскім універсітэце, запісаўся ў кальвіністы. Потым у 1586 годзе стаў католікам. Тры веры перамянілася ў маёй душы. Хіба гэта правільна? Значыць, няма ўва мне цвёрдага пастаяннага стрыжня. Як агонь пад ветрам, вера мая.

— Пан канцлер не адзін такі, — аспярожна ўставіў сваё слова Аляксандр Лісоўскі. — Амаль усе мы такія.

— А чаму? — спытаў Сапега і сам жа адказаў на сваё пытанне: — Таму што пасяліў нас Пан Бог паміж ляхам і маскалямі, а яны ганарыстыя, яны задзірыстыя і агрэсіўныя. І мы, наш народ, як бы разрывае паміж імі. Мы ўвесь час уступаем ва ўсё новыя вуні, каб захавацца і не знікнуць, увесь час прыхіляемся да больш моцных, да больш вялікіх. Але ж яшчэ любамудр Сенэка сказаў:

«Радзіму любяць не за тое, што яна вялікая. Радзіму любяць за тое, што яна радзіма». Я добра разумею гэта, васпане. Я разумею, што немец і швед хоча ўзяць нашу волю, а маскаль ды й той жаль хочаць узяць нашу душу. Мы, дзяржаўныя мужы Княства, як толькі можам, супраціўляемся гэтаму. Вось чаму ў віленскай друкарні Мамонічаў я фінансаваў і распарадзіўся надрукаваць Статут Вялікага Княства Літоўскага нашай прыроднай моваю, каб паказаць усім і кожнаму, хто мы ёсць на гэтай зямлі.

Ён змоўк, як бы прыслухоўваючыся да нечага ўнутры сябе. Па ягоным твары было відно, што яму не дае спакойна жыць пастаянная барацьба думак, якія неадступна і неадчэпна нараджаюцца ў самай патаемнай глыбіні душы. Вось і цяпер, памаўчаўшы, Леў Сапега сказаў:

— Жыццё павінна быць вострае.

— Прашу прабачыць, пане, але што такое — вострае жыццё? — пацікавіўся Лісоўскі.

— Стыло, якім пішаш. Слова, што нараджаецца пад гэтым стылом. Шпага, якой абараняеш свой гонар і гонар сваёй Айчыны, — з найвялікшай жарсцю і перакананасцю адказаў Леў Іванавіч Сапега.

Канцлер, пажадаўшы радзівлаўскаму почату і самому Аляксандру Лісоўскаму вайсковага шчасця, вярнуўся ў стольную Вільню, а лісоўчыкі з усёй імкліваасцю рушылі ў Інфлянты. Верасень фарбаваў у жоўты колер лясы. Шэрымі дажджамі плакала неба. Птушкі ляцелі на поўдзень. Людзі рваліся на поўнач, на раку Дзвіну, спрадвечны крывіцкі Рубон, і далей — у залітую крывёй бясконцых войнаў Лівонію.

Яшчэ на самым пачатку трынаццатага стагоддзя ўвесь Рубон да самага ягонага вусця, дзе ўліваецца ён у Балтыйскае мора, належаў Полацкаму княству. Гэта быў водны шлях палачанаў у Еўропу. Лівы і леты, што жылі на берагах ракі, плацілі Полацку даніну, прызнавалі верхавенства полацкага князя. Але прыплылі з захаду ў гэты край рыцары-мечаносцы, і ўспыхнуў агонь вайны, які, калі зірнуць на падзеі ўважлівым і, па-магчымасці, бясстрасным вокам, гарэў, ніколі не тухнуў. Шмат жыццяў узяў ён. Згарэў у гэтым суровым агні князь Вячка, гераічна абараняючы свае гарады Кукейнас і Юр'еў, якія пад жалезнай пятай мечаносцаў сталі называцца Кокенгаўзенам і Дэрптам. Гарэў агонь бяжліва вайны (на гэты раз паміж Рэччу Паспалітай і Швецыяй) і цяпер — у верасні 1605 года. Швецыя імкліва набірала сілу. Ёй было цесна ў сваіх скандынаўскіх межах. І ўрэшце рэшт сіла гэтая штармавіта выплеснулася на ўсходне-еўрапейскія абшары.

На крываваых ратных шляхах сустрэліся вялікі гетман Ян Караль Хадкевіч і шведскі кароль-пратэстант Карл Судэрманскі. Узнагародаю пераможцу

павінна была стаць Рыга, горад, якім валодалі палякі і літвіны. Глыбокай ноччу пад шквалістым праліўным дажджом, пад раскацістымі ўдарамі грому павёў на Рыгу сваіх жаўнераў ваяўнічы адважны швед, павёў з надзеяю, што ніхто не чакае яго ў такое жажлівае вар'яцкае надвор'е. Ды ў дзвюх мілях ад Рыгі каля вёскі Кірхгольм не спаў, гуртаваў баявыя шыхты Хадкевіч. Ліў бурны дождж, нібы хацеў астудзіць гарачыя людскія галовы, утрымаць іх ад душагубства. Дзве грозныя сілы стаялі адна насупраць другой. Лепей бы ім не сутыкнуцца на халодных начных дарогах, прайсці, не заўважаўшы адна адну. Але яны сутыкнуліся. Дзьмуў у твары густы мокрый вецер, нёс з прыморскіх дзюнаў шурпаты калючы пясок.

На самым золку Аляксандр Лісоўскі са сваім початам далучыўся да Яна Сапегі, які стаяў на правым фланзе. Пад пачалам ва ўсвяткага старога былі дзве сотні ўласных вершнікаў, панцырная сотня Невяроўскага, початы Млоцкага, Гедройца і Баркоўскага — усяго каля дзевяці соцень жаўнераў.

— Вітаем рыцараў з Нясвіжу! — узрадавана выгукнуў Ян Пётр Сапега і пад'ехаў, распырскваючы ліпкую траву, на сваім вёрткім рыжым коніку да шыхты Лісоўскага. — Хоціць працы і вашаму, панове, востраму мячу!

Калі сплыў-сцёк з мокрых расквашаных дажджом дзюнаў белы ранішні туман, убачылі проста перад сабою шведаў. Яны (каля васьмі тысяч пяхоты) пагрозліва стаялі двума шэрагамі, стаялі на ўзгорках. І ў гэтым была іхняя перавага над войскам вялікага гетмана Яна Карала Хадкевіча, што шыхтавалася ў нізіне. Блішчэлі дзіды, адкаваныя са славуэтага шведскага жалеза. Тапырыліся дулы мушкетаў. Праўда, порох трохи адсырэў пад бясконцым начным дажджом.

Разам са шведамі прыйшлі лавіць вайсковую ўдачу ў мокрых слізкіх лівонскіх дзюнах нямецкія, французскія, галандскія і ангельскія жаўнеры. Яны моўчкі стаялі агромністай непарушнай армадаю. Іх чакалі або вялікія грошы, або смерць.

Карл Судэрманскі, новааб'яўлены шведскі кароль, прыспешваючы перамогу, разгуртаваў пяць соцень кавалерыстаў па флангах пяхоты. Ім жа ў падтрымку даў адзінаццаць гарматаў, якія шквальным агнём павінны былі скрышыць безгарматнага ворага. Сам кароль з гвардыяй застаўся ў тыле, але кожнае імгненне гатовы быў рынуцца туды, дзе дасць першую трэшчыну літвінскага сцяна.

Хадкевіч падзяліў сваё войска на тры часткі. У цэнтры ішоў у бітву адборны гетманскі полк пад зваршэнствам Вінцэнта Войны. Левым крылом кіраваў Тамаш Дуброва. Тут былі панцырныя гусары, тры конныя татарскія харугвы, лівонскія пешцы-ландскнехты Плетэнберга разам з

узброенымі абознікамі. Лісоўчыкі стаялі на правым фланзе разам з жаўнерамі Яна Пятра Сапегі.

Перад самым боем вялікі гетман Хадкевіч, памаліўшыся разам з усімі, зняўшы шлем, ад чаго валасы адразу ж ускудлаціў вецер, сказаў войску:

— Перад намі стаіць швед, услаўлены перамогамі, загартаваны бітвамі ваяр. Але й мы, сыны Княства Літоўскага, умеем ваяваць і перамагаць. Шлях вост з гэтага поля адзін: альбо ў рай, альбо ў пекла. Не саступім жа ворагам. Не адвернем позіркі свае. Хоць ворагаў, пшыра кажу я вам, шмат, іх нават цяжка палічыць.

— А мы іх палічым тады, калі ўсіх пераб'ем! — крыкнуў Іван Мастоўскі.

Хадкевіч пачуў такія словы, усхвалявана адказаў:

— Дай Божа, каб вашы, пане рыцар, словы споўніліся. За добры знак прымаю вашу ахвоту і спадзяюся на вашу мужнасць.

У гэты самы час на другім беразе Дзвіны загаравалі тры сотні рэйтараў курляндскага герцага Фрэдэрыка, якія прымчаліся на дапамогу літвінам. Злёту яны ўрэзаліся на конях у вірлівую рачную плынь, удала знайшлі брод і неўзабаве былі ўжо побач з шыхтамі гетмана Хадкевіча. Рэйтараў сустрэлі крыкамі захаплення.

Убачыўшы такое, Карл Судэрманскі загадаў барабаншчыку біць сігнал атакі. Ярасна ўдарылі палачкі з найцвярдзейшага шведскага дуба па туга напятай бачынай скуры. Звонкі пошчак пакаціўся па маўклівых мокрых дзюнах. І адразу ж усё ажыло, загуло, зарухалася. Шведы пачалі баталію. Яны ішлі ў сінні мундзірах, у чорных капелюшах, высокія, станістыя, шыракаплечыя, з доўгімі грывамі светлых валасоў, з халоднай ярасцю ў позірках. Зрабілася ціха-ціха. Толькі рыпеў пясок пад тысячамі моцных мускулістых ног. Ды ці можна спыніць такую сілу? Усё змяце яна на сваім шляху, як гняўлівая вяснова паводка змятае масты і грэблі.

Лісоўчыкі з Аляксандрам Лісоўскім чакалі шведскага ўдару на правым крыле літвінскага войска. Яны ўзнялі над сабою свой бел-чырвона-белы сцяг з выяваю двух вершнікаў на адным кані. Сцяг трымаў Марцін Жабька-Жэмба. Ягоныя сінія вочы натхнёна ззялі.

Непадалёк ад сцяганосца, сутыкаючыся стрэмамі, сцішала ўзбуджаных коней Лявонцій Кукарэцкі і Антон Даніловіч-Гоцкі... Чакаючы першай у сваім жыцці сапраўднай бітвы, бітвы, вядома ж, з непазбежнай крывёю і нават смерцю, Лявонцій думаў: «Няўжо я магу загінуць? Няўжо праз нейкія імгненні мяне ўжо не будзе? Як гэта — мяне не будзе? А дзе ж будзе мая галава, мае рукі і ногі, маё сэрца? Дзе будзе мае думкі, мае вершы? Дзе будзе каханне маё да дзвюх прыгожанькіх сястрычак?»

Даніловіч-Гоцкі бачыў і разумеў хваляванне свайго маладзейшага аднашыхтоўца. Ён вырашыў падчас бою па магчымасці апекаваць, абараняць яго, але рабіць гэта не дужа прыкметна, каб не пакрыўдзіць уражлівага паэта.

Тым часам сіняя непарушная шведская сцяна пагрозліва набліжалася. І тады вялікі гетман Хадкевіч паслаў на пярэдняю лінію вестуна з загадам: адступаць, уцякаць. Гэта быў звычайны хітры

манеўр з разлікам на ўпэўненасць шведаў і самога іхняга караля Карла ў сваёй непераможнасці і неадольнай сіле. Пярэднія літвінскія воі паказалі зад, пабеглі бязладнай гурмою, спатыкаючыся, спалохана хапаючыся за галовы, але не выпускаючы з рук зброю. Такі паварот падзей стаўся салодкім п'янлівым віном для суровых шведаў. Яны паверылі, разладзілі свой даслоў амаль ідэальны шыхт, ашчэціўшыся дзідамі, рынуліся ўперад. І тут іх чакала крывава і страшная неспадзяванка. За невысокім бязлесным узгорачкам яны напароліся на гетманскі полк Вінцэнта Войны, сутыкнуліся лоб у лоб. Шматдушным злым залпам грывнулі мушкеты, няшчадна зрэзалі ўвесь пярэдні шведскі шэраг. У клубках жоўтага парахавага дыму ўзгорачак на нейкія імгненні як бы знік, быццам яго й не было. Але дым развеяўся, і шведы, тыя, хто ацалеў, убачылі проста перад сабой калючы зіхоткі лес вострых літвінскіх дзідаў. Гэты сталёвы лес размашыста і прагавіта ўпіўся ў іхнія гарачыя маладыя целы, беспамылкова знаходзячы сэрца, выпускаючы трапяткую душу ў нябёсы. Пачуўся страшны рык-стогн. Зазвінеў захрабусцеў метал. Ручаямі хлынула яркая чырвоная кроў. Узвіхурылася бітва. Мала было забіць шведа. Яго, моцнага і ўстойлівага, як дуб, трэба было яшчэ й паваліць на зямлю. А такое можна было зрабіць толькі вялікай крывёю і вялікім потам.

На правы фланг літвінскага войска ярасна наваліліся шведскія рэйтары ў бліскучых кірасах і шлемах, з доўгімі вострымі шаблямі і ручной агняпальнай зброяй. Іхнія грудастыя мясістыя коні, дзіка храпучы, зразаючы цяжкімі капчымамі ўсіх, каму не пашанцавала і хто ўпаў на зямлю, несліся напрамом.

— Вера і перамога! — люта закрычаў Аляксандр Лісоўскі, звываючы ўгору сваю бяжлітасную шаблю, прышпорваючы каня.

— Вера і перамога! — падтрымалі баявы кліч усе, як адзін, лісоўчыкі і, быццам камяні лавіны, што няўмольна абрушваюцца следам за самым першым валадуном, рынуліся ў атаку за сваім воддам.

Сутыкнуліся, пачалі грызці адно аднаго коні. Людзі пачалі дзідамі і шаблямі калоць і пластаваць ворага. Адчайныя крыкі, пранізлівае конскае іржанне, звон зброі, гулкія стрэлы з мушкетаў, глухія ўдары па мяккаму жывому чалавечаму целу запаланілі наваколле. Гэта быў страшны голас вайны.

Лісоўчыкі біліся супраць рэйтараў, прафесійных шведскіх ваяроў, якія жылі толькі сечамі і паходамі. Магчыма, не хапала лісоўчыкам такога ж баявога майстэрства, бо зусім нядаўна зліліся-з'ядналіся яны ў адзін почат, але адвагі ім было не пазычаць. І натхнёна вёў іх у самае пекла лютага бою чалавек мужнай рукі і вядунага духу — Аляксандр Язэп Лісоўскі. «Сын грому» — ужо знайшоў яму высокае ганаровае імя паэт Лявонцій Кукарэцкі.

Сам Лявонцій, напружваючы ўсе сілы, абліваючыся салёным потам, выганяючы з сэрца страх, калоў і калоў дзідай. Побач з ім секлі шаблямі, стралялі з пісталетаў і мушкетаў Антон Даніловіч-Гоцкі і Вітаўт Гарткевіч. Крыху далей ярасна кружыўся на кані Іван Мастоўскі, адбіваючыся ад

13 (5)

ПРОЗА

рэйтараў буздыганам, цяжкой жалезнай булавой з рубчастымі вострымі пер'ямі. Гэтым буздыганам ён крышыў шведскія чарапы і крычаў:

— Раней смерці не памерці!

...Сцяганосец Марцін Жабька-Жэмба таксама рынуўся ў самы вір бялітаснай сечы. Дрэўка сцяга лісоўчыкаў, бел-чырвона-белага палотнішча, ён намёртва прывязаў-прыкруціў папругаю да тулава і, вызваліўшы такім чынам рукі, хвастаў шабляю налева і направа. Са сваім яркім сцягам ён быў падобны на крылатага ваяра-анёла, што адважна зляцеў з хмарных нябёсаў на залітую гарачай крывёй, здратаваную конскімі капытамі зямлю.

Велізарны шведскі рэйтар у бліскучых металічных латах, якія ў некаторых мясцінах былі ўжо прабітыя, у завірусе бою заўважыў сцяганосца, крута развярнуў свайго каня і, пад'ехаўшы да Марціна, скокнуў на яго ззаду, як драпежная рысь. Яны пакаціліся на зямлю. Швед хацеў запалоніць сцяг. Ён быў больш моцны, больш цяжкі — і пачаў душыць Жабька-Жэмбу, упіўшыся таму жалезнымі пальцамі ў горла.

Даніловіч-Гоцкі з Кукарэцкім ірвануліся на дапамогу сцяганосцу. Саскочылі з коней, наваліліся на раз'ятранага шведа. Ён быў магутны, як пушчанскі зубр. Цяжка варочаўся, адбіваўся рукамі і нагамі, укусіў Даніловіча-Гоцкага, а потым ударыў галавой. Ды супроць траіх не ўстояў, здаўся, заціх.

Бітва доўжылася амаль чатыры гадзіны. Нарэшце шведы не вытрымалі. Іхняя конніца кінулася на ўцёкі, топчучы сваю ж пяхоту. Кожны, як толькі мог, ратаваў уласнае жыццё. Паранены Карл Судэрманскі цудам выслізнуў з ліпвінскай пасткі, даімчаўся да свайго карабля, загадаў неадкладна адплываць ад берагу.

— Ваша вялікасць, як я рады, што вы ацалелі! — радасна ўсклікнуў ягоны верны стары камердынер. Кароль адразу ж пранізаў камердынера шпагаю, істэрычна закрычаў з пенаю на патрэсканых скрываўленых вуснах:

— Мярзотнае гадаўе! Усе вы павінны былі быць там, дзе толькі што быў я!

У войску вялікага гетмана Хадкевіча загінула больш за сотню ваяроў. Між іх адзінаццаць лісоўчыкаў. Шведаў лягло некалькі тысяч. Гэта быў жахлівы разгром. Пераможцы ўзялі шмат палонных. Узялі ўсе адзінаццаць шведскіх гарматаў.

Лісоўчыкі, якія скруцілі велізарнага шведскага рэйтара, не ведалі, што з ім рабіць. Палонны паньла стаяў між іх. Чырвоныя абдзёртыя рукі дробна трымцелі.

— Злавлілі плотку, што не лезе ў глотку, — разгублена шкроб падбароддзе Антон Даніловіч-Гоцкі. — Трэба б было адразу прыкончыць яго, і ўвесь гамон. А цяпер думай, куды дзець гэту жалезную ляльку.

І тут прагучаў загад гетмана:

— Палонныя шведы пацягнуць у Рыгу свае ж гарматы.

Даніловіч-Гоцкі ўзрадаваўся, паляпаў рэйтара па плячы:

— Будзеш за каня. Усё лепей, чым на тым свеце ў вогненнай смале кіпеч.

Пахавалі забітых на высокім дзвінскім беразе. Шведы таксама закапалі сваіх мёртвых, але ў ніжэйшым месцы далей ад ліпві-

Мы ўвесь час уступаем ва ўсё новыя вуніі, каб захавацца і не знікнуць, увесь час прыхіляемся да больш моцных, да больш вялікіх

наў. Тупаў было дужа шмат, і невясёлая праца доўжылася амаль суткі.

Бяда напаткала ў сечы Вітаўта Гарткевіча — цяжка паранілі Самума. Шведская дзіда прапарола беднай жывёліне левы бок. Конь ляжаў на пяску, сіпла перарывіста дыхаў, то заплюшчваў, то расплюшчваў вялікія карычневыя вочы, у якіх ззялі гарошыны слёз. Часам ён слаба варушыў хвастом, перабіраў тонкімі сухімі нагамі і ўмольна глядзеў на свайго гаспадара, нібы просячы за нешта прабачэння...

Пад'ехаў Аляксандр Лісоўскі, паглядзеў на ўсё, сказаў строгім голасам:

— Не да твару шляхціцу румзаць у тры ручаі. На тое й вайна. Гінуць не толькі людзі. Гінуць коні. Уставай. Трэба грузіць пакалечанага каня на фурманку і везці ў Рыгу. Там знойдуцца лекары.

Так і зрабілі. Вітаўт Гарткевіч, як у тумане, ішоў за фурманкаю. Самум, лежачы на травяной падсіцілцы, неадрыўна пазіраў на яго.

Па той жа цяжкой пясчанай дарозе палонныя шведы валаклі ў Рыгу адзінаццаць сваіх гармат. Падпрымусамрабілі яны гэтую нямілую зняважлівую працу. А куды дзенецца? Як казалі старадаўнія лаціняне: Memento quia pulvis es — Памятай, што ты прах.

Адзін з лісоўчыкаў, вёрткі чарнавусянкі шляхцічок аднекуль з-пад Ліды, спрытна ўскочыў на гармату, якую цягнулі чацьвёра шведскіх рэйтараў, сядзеў на ёй, красуючыся, і ўсё паўтараў вясёлю прыгаворку:

— Я на шведу еду. Я на шведу еду...

...Рыга радасна вітала сваіх збаўцаў ад шведаў. І старыя, і малыя выбеглі на вуліцы і плошчы, махалі рукамі, падносилі букеты кветак, хлеб, збаны з півам і віном, смажанаю балтыйскаю салаку на закуску. Лісоўчыкі разам з усім ліпвінскім войскам прагарцавалі па горадзе. Ім, вядома ж, было вельмі прыемна чуць такую ўсеагульную пахвалу.

Трыумфатарамі вярнуліся ў Нясвіж, але тут іх сустрэлі зусім не так, як у Рызе. Можна сказаць, не заўважылі іхняе вяртанне. Сам Лісоўскі здзівіўся такому холаду

Юрый. Шчокі адлівалі мармуровай беллю. Ва ўсім замку, ды й, мабыць, ва ўсім Нясвіжы звінела напружаная цішыня.

— Нагуляўся? — сказаў нарэшце ціхім голасам бацька. Сын пры гэтых словах яшчэ ніжэй унурыў галаву.

— Напіўся маёй і матчынай крыві? — пачаў узвышаць голас старэйшы Радзівіл. Сынава галава схілілася ледзь не да бліскучай паркетнай падлогі.

— Зняславіў наш род? Плюнуў на магільны продкаў нашых? — павольна пачаў уздымацца з-за стала Радзівіл Сіротка. Хацеў ляснуць кулаком па тале, а потым і дурному сыну па твары. Ды Ян Юрый заплакаў, тоненька, з усхліпам, па-дзяцінаму. Гэта спыніла ўз'юшанага бацьку. Ён раптам успомніў, як маленькага трохгадовага Яна Юрыя ўджаліў проста ў шчоку чмель. Яны гулялі ў лузе над Ушой, і сын нахіліўся над яркай вельмі прыгожай кветкай.

— Ой, татачка! Ой, баліць! — бег тады да яго сын, заліваючыся горкімі слязамі, просячы дапамогі, шукаючы паратунку.

Ад такога ўспаміну Мікалай Крыштоф Радзівіл пакутліва зморшчыўся, колькі імгненняў стаяў і не ведаў, што рабіць. Затым перахрысціўся на абраз Дзевы Марыі, пазваніў у настольны залаты звончок. На парозе Рыцарскай залі адразу ж з'явіўся лёкай.

— Завезці княжыча ў Альбу, — амаль спакойным голасам загадаў Радзівіл.

Альба была прыградным фальваркам Нясвіжа, дзе Радзівілы пабудавалі свой дом. Акрамя яго тут стаяла каля дзесяці сялянскіх драўляных крытых саломаю хатак, вельмі прыгожых, нібы цацачных. Былі загоны і хлявы для быдла, студня з жураўлём, маленькія агародчыкі, лавачкі каля хатак.

Па ўсёй Рэчы Паспалітай квітнела мода на сарматызм, пакланенне продкам-сарматам, якія прыйшлі калісьці ў Еўропу з усходніх спякотных стэпаў і зрабіліся ваяўнічай гераічнай шляхтай. Уладарыў культ апрашчэння, набліжэння да прыродных каранёў. Вось чаму пыхлівыя магнаты са сваімі капрызлівымі распешчанымі жонкамі на некалькі дзён ператвараліся ў звычайных хлопаў і хлопак, апраналі хлопскае адзенне, бралі ў белыя рукі сярпы і косы, старанна хадзілі за плужком, выганялі ў поле скаціну, жылі ў маленькіх драўляных хатках. Вядома ж, гэта была толькі гульня. Усе гэтыя «сяляне і сялянкі» цудоўна ведалі, што яны пань, гаспадары ўсяго жывога і мёртвага на гэтай зямлі, што варта ім толькі шчоўкнуць пальцам, і да іхніх ног упадуць дзесяткі рабоў і рабынь, каб неадкладна выканаць іхні самы нечуваны капрыз, бо нездарма спрадвекую кажуць: пан пануе, а хлоп гаруе. Але такою была мода, а ваяваць супраць моды ва ўсе часы лічылася і лічыцца безгустоўным. Самі сябе ўдзельнікі гэтага маскараду называлі на італьянскі манер пейзаганамі.

Вось куды саслаў разгневаны Радзівіл свайго сына. Ян Юрый, пакорліва згадзіўшыся, падпарадкаваўшыся без аніякіх прэччанняў бацькавай волі, жорстка памыліўся, калі палічыў, што ў Альбе ён таксама зробіцца на нейкі час бесклапотным пейзаганам. Усяго адну ноч пераначаваў ён у прыгожай хатцы. А назаўтра

з самай раніцы з пышнага світаго зноў аб'явіўся ў Альбе Мікалай Крыштоф, грозны, халоднавокі, загадаў сыну выйсці на вуліцу. Яшчэ туман поўз па лагчынах, бялеўся, як гусіны пух. Нясмела пачыналі кукарэкаць пеўні. Непадалёку стары свінапас выганяў на пашу гурт пярэстых вісклівых свіней. Радзівіл узмахам рукі паклікаў яго да сябе. Пастух, хуценька здэрскаў з лысай галавой брудную пакамечаную шапку-аблавушку, падбег да князя, нізканізка сагнуўся ў паклоне.

— Як завуць цябе? — спытаў Радзівіл.

— Міхаіла, — спалохана прашаляспела ў адказ.

— Вось гэты, — пальцам у залатых пярсцёнках тыкнуў князь на Яна Юрыя, — з сённяшняга дня будзе ў цябе за падпаска. Зразумеў?

У адказ было мёртвае маўчанне. Вышвілыя старэчыя вочы свінапаса напоўніліся невымерным жахам.

— Будзе тваім падпаскам, — княжы голас усё болей люцеў. — І пугі, пугі не шкадуў! Калі што не так зробіць, пугаю яго, пугаю! Вось гэтак!

Мікалай Крыштоф Радзівіл вырваў з рук у старога пугу, шырока размахнуўся і з усяе сілы шлегануў, але не сына, а самога свінапаса. Той скурчыўся ад болу. Раскошная яркая світа начале з нясвіжскім ардынатам велічна развярнула і паехала ў палац. На вясковай туманістай вуліцы засталіся толькі свіначы пастух, княжыч Ян Юрый і мітуслівыя вечна галодныя свінні.

Канцлер Сапега вельмі цёпла сустрэў новага палкоўніка, павіншаваў, доўга ціснуў намазленую эфесам шаблі далонь. Потым распяў пра кіржальскую бітву, цікавіўся, ці праўда, што шведы выдатныя ваяры.

— Праўда, пане канцлер, — з усёй шчырасцю адказаў Лісоўскі. — Хацеў бы я, каб у мяне былі такія. Яны як крэмень, як валуны. Стаяць да канца...

Потым канцлер загаварыў пра ўсходнія маскавіцкія справы, пра цара Дзмітрыя Першага Іванавіча, які шчасліва пазбег смерці ад рук людзей Гадунова і сядзіць на маскоўскім троне, хоць шмат хто называе яго Самазванцам ці Разстрыгаю. Загаварыў пра Смаленск, які яшчэ Вітаўт у свой час далучыў да Вялікага Княства Літоўскага, але Масква ў 1514 годзе зноў захапіла гэты крывіцкі горад.

— Крыўдна мне і балюча, — казаў канцлер. — Мы, Сапегі, са смаленскіх баяраў. Там нашыя спрадвечныя вочыныя, нашыя землі. Але нас выгналі адтуль, выгналі ненаеднікі-ненасытнікі, якім заўсёды чагосьці не хапае. Кітайскі правіцель Шан Ян яшчэ за трыста гадоў да нараджэння Хрыстова пісаў: «Калі людзі дурныя, можна ўладарыць над імі пры дапамозе розуму; калі ж людзі разумныя, можна ўладарыць над імі толькі пры дапамозе сілы». Маскоўскія цыры прызнаюць і паважаюць толькі сілу. Вось там і мы павінны быць моцнымі, быць адважнымі і рашучымі. Сёння спрыяльны момант, каб вярнуць назад усё забранае ў нас сілай. «Ex ungue leonem» — Па кіпцюрах пазнаюць льва. Так што не залпывай лішнім тлушчам, пан палкоўнік, рыхтуйся і рыхтуй сваіх людзей — неўзабаве пойдзем на Маскву...

ПРОЗА

14 (6)

▶ ФРАГМЕНТЫ

ІДЗІ І ЖЫВІ!

Алесь ПАПЛАЎСКІ

Урываак з апавесці
«РАЗМОВЫ СА СТОДЗІВАМІ»

Жыццё пачынаецца з хлусні, дробязнай і бяскрыўдай. З жыццесцвярджалнага, спакуслівага: «Усю-ую-ую!». Ты хочаш есці ды інстынктыўна цягнуешся да белай выпачкі цела, што прывідна ўздрыгвае ў бездані-выразе мамінай блузкі, і натыкаешся на гэтае п'яное, шматабяцальнае: «Ах ты, маё любінятка!». Слязліваць імгненна спіраецца ўсмешкай. Як мала нам патрэбна насамрэч! Але ты патрабуеш большага. А значыць, недазваляльнага. Твой рот затыкаюць сувенірнай пустышкай, і гаркавы прысмак гомлад крадзе на невызначаны час голад. З узростам імкненне да недазволенага робіцца неабходнасцю. Імкліваць, хуткаплыннаць і разнастайнасць жыцця агаломшваюць цябе. Ты губляеш арыенціры.

Ты не здольны выяўляць ужо, хто хлусіць табе, а каму хлусіш ты. Гэта сведчанне таго, што ты стаў дарослым. Цяпер і табе дазваляльна ўсё. Ты захапляешся сваёй самадастатковасцю. Выстаўляеш напаказ свае пачуцці. Твой вопыт — узор для пераймання. Насамрэч, гэта тое, без чаго можна з лёгкасцю абысціся. Пераважная большасць мерае жыццё іншымі меркамі. Але ты да іх ліку сябе не далучаеш. Ты перакананы, што ты іншы. Так склалася. Стала звычайкай. Неабходнасцю. Даведзеным да абсурду імкненнем да спазнання мудрасці, пра якую некаторыя яшчэ нават і не здагадваюцца. Ты спяшаешся, робіш памылкі. Табе зайздросцяць. Ты губляеш сяброў. Усё мае свой кошт. Ты ігнаруеш створаны самім сабой вакуум і сілішся запаяняць яго абі чым. Верагодна, гэтак жа спяшаецца вязень, які толькі што вярнуўся на волю з-пад варты. Жыццё толькі-толькі пераваліла за трыццаць, а ты выразна ўжо адчуваеш на

сваёй патыліцы ледзяное дыханне адзіноты. Разуменне таго, што прайшло яно пераважна ў пошуках чужых памылак, неаспрэчнае. Цяпер ігнаруюць цябе. Цяпер абыходзяць бокам цябе. Не ўспрымаюць... І ты змушаны з гэтым жыць. Ты злуешся. Яно і не дзіва. Быць навідавоку для цябе — значыць быць незаўважным. А скрытнасць для такіх, як ты, аматараў назіраць за чужым жыццём — галоўная ўмова існавання. Толькі хто падкажа табе, што ты і ёсць тая памылка, якую шукаеш вольна ўжо палову жыцця ў іншых?..

— Усё роўна цябе пацалую! Ляля!..

Гэтая юродзівая спыняе цябе кожны дзень. Яна мае звычайку матэрыялізавацца там, дзе яе не чакаюць. І табе нічога не застаецца іншага, акрамя як выпірацца ад яе бязмэтнай вар'яцкай усмешкі. Нібыта ад агіднага пляўка. А яшчэ ад погляду. Бачылі б вы яе вочы! Але ты здольны прыняць ад яе любы абразы. Ты перакананы, што дэмань, якія жывуць у душах вар'ятаў, адкрываюць утоеныя ад людзей іспіны.

— Усё роўна цябе пацалую! Ляля!.. — завіхаецца вакол цябе ў рытуальным танцы вар'ятка і цягне да твайго твару парэпаныя брудныя пальцы.

Вузкая стужка асфальту, шчыльна заціснутая з двух бакоў будынкамі. Містычны свет звычайнай агіднай сімволікі... І ніводнай жывой душы. Толькі ты і яна, — жахліва рэальныя ў гэтым свеце. Усё, што павінна адбыцца, адбудзецца! Змірыся! Прайдзі праз гэта! Уяві, што цябе тут няма... Адчай сябе вар'ятам! Рабі што-небудзь!..

— Усё роўна цябе пацалую! Ляля!..

Ты ўяўляеш свой знявечаны ў дзяцінстве твар, — вынік гісторыі, якую наўмысна ўтойваеш ад сябе, — і злуешся. Ты не здольны прыняць гэтае крыўлянне за ісціну. «Не зараз, Біллі! Не цяпер...»

— Не цяпер, Біллі! — шэпчаеш ты. — Не цяпер!

Рэха вяртае твой голас. Ты чуеш, як ён дрыжыць. Ты адрываешся ад думак і недаўменна глядзіш на вар'ятку. Табе хочацца плонуць ёй у твар. Біллі!? Так... Ты звыкся з гэтай мянушкай. Яна прыклелася да цябе неадчэпна. Яна сцёрла тваё сапраўднае імя. Ты адгукваешся на яе. Яна таксама адтуль, з той, незабытай табой, гісторыі. Біллі!.. Біллі!.. Дэбіл!.. Чаму дэбіл?... Калі-небудзь ты раскажаш нам сваю гісторыю? Калі-небудзь...

— Не цяпер.

Вар'ятка спрабуе злавіць цябе за руку.

— Цяпер!.. — заклёбваецца яна несапраўдным рогатам.

— Пудзіла!..

— Мы-гы...

— Пудзіла! — лемантуеш ты ашалела. Ці ёсць хто-небудзь дзе-небудзь, хто зразумее цябе?

Застылае ў карціннай нерухомаці наваколле. На твары вар'яткі цень стомленасці. І ўпартаць. Час канчаць з гэтым.

— Усё роўна цябе пацалую! Ляля!..

Хопіць... Далей — цішыня.

Вочы тлумачаць усё. Словамі можна выказаць толькі тое, дзеля чаго яны існуюць. Ты і ёсць лялька. Аднавокае пудзіла з тварам, спярэжчаным глыбокімі зморшчынамі, з ранами, якія ніколі не загояцца. «Жыццё само за цябе ўсё вырашыць. Ідзі і жыві!..»

Ты ненавідзіш яе. Не за вар'яцтва, вядома, а за тую рознасць, якая ляжыць паміж вамі вачкамі, за тое нахабнае навязванне сябе Свету. Ты перакананы, гэта і ёсць выкрыццё ілжывай яго Мудрасці. Час!.. Дзе і як ад цябе схавацца? Элі, элі, лама сабахтаны!..

Ты растаптаны сваёй пасіўнасцю. Бо хто хоча стаць мудрацом, той мусіць нарадзіцца вар'ятам. Так склалася гістарычна...

▶ СТРАМКИ

ДАГОНІМ АМЕРЫКУ,
БОСЫМ ВЕСЕЛА БЕГЧЫ

Вячаслаў ДУБІНКА

У гады панавання Хрушчова-курузніка раёнкі былі натакаваны Мікітавымі парадамі і мудрымі тэзамі, як біклага вясёлай брагай. У райгазеце Любані, дзе я працаваў фотапекарам «булак», а гэта перадавікі масласырзавода, ратнікі сельгасбтываў, у кожным нумары адказны сакратар, крыху «паэт», змяшчаў свае вершаваныя партпрыпеўкі і «працоўныя» гуканні да камуніі.

— У нашай райгазаце, як у ленынскім дэкрэце, — жартавалі дасціпныя літрабы, перачытваючы штодзённыя партдэпешы, якія кідаліся ў райпраўду ад абласных і цэнтральных парткухараў.

Прыгавяецца надзвычай хадкая ўзнёслая шапачка раёнкі. «Новая праграма ў камунізм вядзе прама». Якраз у галаве Мікіты саспела мудрая «дрындушка». Пра тое, як праз чатыры пяцігодкі кожнаму савецкаму чалавеку будзе жрачкі ад пуза на кожнага едака — будаўніка камунізма, разяўляй шыроў галодны рот... Я не партчлен, але разам з партыйцамі спяшаўся ў камунію, фотаплёнкі не шкадулчы. Гойсаў усюды, дзе радзіла бульба, каласілася збожжа, даіліся кароўкі, свяціла савецкае сонца. Райпраўда даносіла звонкае слоўца партыйнае ў кожную хату, асабліва натхняла тых, хто асушаў любаньскай бялоты, выскшы нямала лесу. У той жа год у Новым Ёрку Мікіта ўрэзаў пыхлівай Амерыцы ў яе ж «хаце», пад дых! Пра ракету, якія мы кляпаем, як каўбасы. І пахваліўся, што новае кааленне савецкіх людзей будзе жыць пры камуніі! І, як па завядзёнцы, кожны партчлен і неахоплены партшэрагамі савецкі

чалавек неяк задумліва плюсаваў да свайго ўзросту яшчэ «дваццатнік», пасля якога ўжо і камуніа, усцешваўся:

— Дажыву!

Любаньская раёнка «Будаўнік камунізма» штодня, пяць разоў на тыдзень, гукала:

— Любанцы за ўдарны намалот. Любанцы — дамо 500 цэнтнераў бульбы з аднаго га. Уляжам за Амерыкай, любанцы!

І ўляглі. За пыхлівай Амерыкай. Бальшавіцкім слоўцам, агіткай агністай, намалотам прапагандысцім. За вёскай Радкава адна дарога запрашала ў багаты слукці край, другая кіравала на беднаватую Старобіншчыну, трэцяя збочвала на «кузьню» ўрадлівасці — «Беларуськалій». На раздарожжы быў прысабачаны вялізны, каб амэрыканцы і з космасу зыркалі, бігборд. Задзірысты бычок, хвост у космас задраўшы, цвяліў і, вядома каго: «Держись, корова из штата Айова!».

Кожны блін газетнае райпраўды ішоў з новай прапагандыскай расчынкай. У тых гады і, праўда, шпарка пачалі, Амэрыка задрыжала. У космас запусцілі хлопца Юру, савецкія цюпкі бадзёра адгаўкалі сто восем гадзінаў у касмічным безмежжы. Простая савецкая дзяўчына хораша спявала на арбіце. У нас і балет з увішнімі лябёдачкамі — самы, самы. Пра ракету з каўбасамі прыгавалі. Гармонік знайшоўся, калі бубны прывезлі. Салоўкі заспявалі — музыкі акрыялі. Весела даганялі Амерыку.

А мой бацька Андрэй, слухаючы Мікітаву харчеспеню пра камунію, адно ўсміхаўся, паўтараючы:

— Ліха тваёй матары! Дагонім Амерыку, босым бегчы лёгка!

Сляпы і дурны дарогу
не агораюць

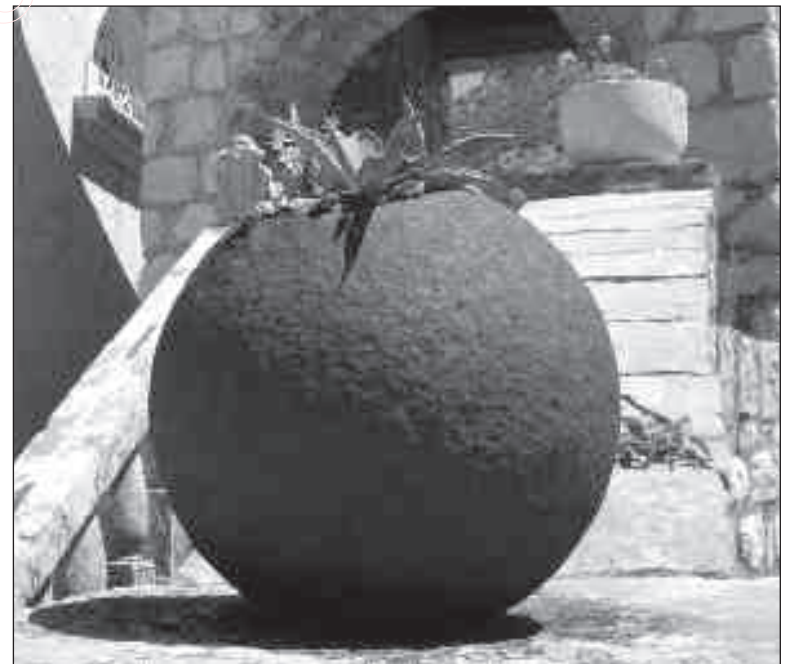
Гукае мяне рэдактар «Звязды» і без прадмоў:

— Вайскавыя гулянікі пачаліся, манёўры, калі хочаш. Халастымі гасяць, але ўсё, як у жыцці. Фоткі зробіш. Гані ў Стоўпцы, там знойдзеш кампалка, палкоўніка, сынока гэтага, — рэдактар ледзь не шэпча прозвішча высокага партдзееча, сакратара ЦэКа, — здымкаў накіяпаеш, на поўны разварот дамо. А раптам спее, лупіцца новы Ракасоўскі, хто ведае, дзе чорт абедае і хто яму чарку падносіць.

Я дабраўся да ваяроў. Баявыя калоны рушылі, войска схавалася ў лесе чорнай ночы. А дарогі на той час былі такія, што конь падковы пагубіць, перашкоды пераадоляваючы.

А наперадзе войска «Ракасоўскі» ў навеноткай палявой форме, рашучы камандзір, кампалка. А куды ж вы байцы папылілі? Там Макара цяляты пасе, на вясёлым гармоніку граючы. Усе камбаты, камроты, камузводы маўчаць, добра ж ведаючы, куды вядзе Сусанін — недавак, вылуцак! Плеш пераеў бяскончымі прыдзіркамі, мацюкамі, хамствам. Недавучаны палкаводзец, бацька сынока бессаромна пхае. Усе маўчаць, што калона ідзе не туды, на «пагібель».

Уранні наваліліся «на ворага», даўбанулі, з саракапятак урэзалі, але самі атрымалі з засады. Ушчэнт прайгралі галоўную баталію, курам на смех. Прымчаў на газоне раз'ятраны камдзівізіі, вусаты двухметровы ўкраінец з Запарожскага стэпаў, генерал Пахрыпчанка. Адвёў салагу-палкоўніка ў цішышні куток і голасна, каб усе чулі, уліў «Ракасоўскаму»:

— Тыкуды людзей пагнаў?! Прэш на Чырвоную Слабаду, а паклаў полк пад Старымі Дарогамі! А калі б баявая аказія, табе і каюк! А колькі такіх, як ты, у вайну людзей спляжылі! Усю Еўропу хвалёны маршал Жукаў угнаў трупамі салдат і афіцэраў, а такія, як ты, дапамагалі.

Пакідаючы баявую пераможаную адзінку, прагаварыў здэкліва:

— Сляпы і дурны дарогу не агораюць.

На Славянскім базары
ад кайфа бык ацеліцца,
а певень яйка знясе

Цягнік спяшаецца з расейскай сталіцы ў беларускую «тундру». У купэ атабарыўся дробны чынавенскі люд. Усе чыны з міністэрства расейскай культуры спяшаюцца на Віцебск. Не на конскі, а на славянскі базар. І пазамінулае, і мінулае гасцяванне на базары ім вельмі спадабаліся. Удаўся «празднік» славянскай душы. І штогод ён усё званчэй. Шчырую бяседу расейскіх культурнікаў нагхніў трэці «пузырёк» маскоўскай. Маскоўцы не стамляюцца вандраваць па Віцебскаму «спеўніку». Якіх толькі гісторый не пачуў я за некалькі гадзін, і ўсе пра «празднік славянс-

кой душы». І як бухалі без перадыху суткамі, кадрылі свежых пёлак, атрымалі шыкоўны прэзэнт ад Галоўнага, ікорку жралі ложкамі, «пивоцо пили фрицевское», в «пюксах любилы этих самых звёзд».

Асабліва пчыраваў на мінулага годнім «праздніку славяндушы» высокі, хударлявы «прэс-аташнік» культдэпартаменту багатае суседкі. І кожную карацельку ўспамін пачынаў з усмешкай.

— Толькі начальнік мікрафон у рукі, я ўжо «закадріл хахлушку». А как стемнело, моя пышка з салом в шоколаде уже готовая. Пишем в актив. Солистка хора закарпацкаго села Жеребчик».

Сатаварышы з культурнага дэпартаменту ўважылі яшчэ па адной. І вачыма на свайго культурэфана: давай «трепись». А той даўно чакаў і без прадмоў:

— А мне попалася молдаваночка. Она впервые на базаре. Канистру чернилы приволокла, виноградное, дамские пальчики. Зачернили, запели. Красиво пела, по-украински. Ах эта ніченька, гарно, прегарно. Я же сам с Донеччины. Месяц за окном, а мы поём. Пора за дело, а голова не своя... Это надо так набратся не. Винцо пилось хорошо, ударило по барабану. Закурили, а что делать дальше, не знаю.

15 (7)

ГУТАРКА

▶ ГРЫФАМАНИЯ

«ЖЫЦЦЁ НЕПРЫКМЕТНА ЗНІКАЕ...»

ГУТАРКА ЭДУАРДА АКУЛІНА З АЛЕСЕМ КАМОЦКІМ

Эдуард Акулін: — Алесь, як казаў Анатоль Сыс, «пачні з Радзімы»... Бо акром таго, што ты родам з Барысава, я пра цябе амаль нічога не ведаю...

Алесь Камоцкі: — Спраўды, я барысаўскі хлопец. Там я нарадзіўся. Там прайшло маё дзяцінства. Там я закончыў школу і там, дарэчы, у дзесятым класе ў мяне з'явілася першая гітара.

Э.А.: — Мала каму вядома, што ты маеш дзве адукацыі. Спачатку была вучоба ў Маладзечанскай музычнай вучэльні, калі не памыляюся — на класе кларнета, а пасля філасофскі факультэт БДУ. І ўсё ж урэйце рэшт музыка перамагла. Чаму?

А.К.: — Калі ты думаеш, што ў сувязі з гэтым у маёй душы адбылася Грунвальдская бітва, ты глыбока памыляешся. Для мяне гэтыя два паніяці мірна суіснуюць. Больш за тое, я лічу, што музыка, песня можа мець філасофскае гучанне, і наадварот, філасофскі трактат часам гучыць як музычная аратарыя...

Э.А.: — Хто ці што падштурхнула цябе да бардаўскай дзейнасці?

А.К.: — У сярэдзіне сямідзесятых гадоў я ўпершыню ўбачыў па тэлевізіі Грушынскі фестываль і быў вельмі ўражаны, што звычайная бардаўская песня здольная збіраць пад сваім сцягам дзесяткі тысяч чаўлюдзей. А потым было захапленне творчасцю Акуджавы, Нікіціна, Доліна...

Э.А.: — Ты імкнуўся пераймаць іх манеру выканання?

А.К.: — Не. Я проста спяваў іхнія песні, як падказвала мне маё сэрца.

Э.А.: — Твой дэбютны альбом называўся «Першы шытак» (1986). Ты выконваў песні на словы У. Караткевіча, М. Багдановіча, Я. Сіпакова... І гніводнай песні на ўласны тэкст! Ці памятаеш ты сваю першую песенную ластаўку? Які гэты быў год?

А.К.: — Дакладна не памятаю. Здаецца, 82 ці 83-ці год.

Э.А.: — Як называлася твая першая песня?

А.К.: — Нешта пра туманы...

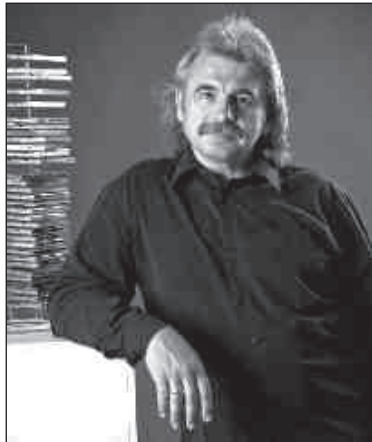
Э.А.: — Туманны адказ... Ад першага музычнага шытка да першай «Спробы ісці па расе» (1997) — твайго першага зборніка вершаў, прайшло адзінаццаць гадоў. Гэта ладны кавалак жыцця. Чым ты займаўся ў гэты час? Толькі не кажы, што жыў...

А.К.: — Піў...

Э.А.: — У 1999 годзе выходзіць твой альбом «Зорка спагады», які ты напісаў цалкам на вершы Рыгора Барадуліна. Што для цябе дало творчае супрацоўніцтва з прызнаным майстрам беларускай паэзіі? Бо пэўна час існавала думка, што паэзія Барадуліна занадта складаная для музычнага ўвасаблення. Ці так гэта?

А.К.: — Я так не лічу. Музыка ў паэзіі Барадуліна закладзеная ад пачатку. Гэта душа Барадулінскага верша.

Э.А.: — І як пачалося вашае творчае сумоўе?

Алесь Камоцкі — бард, паэт, філосаф. Нарадзіўся 9 чэрвеня 1958 года ў Барысаве. У 1975–1976 гадах навучаўся па класе кларнета (Маладзечна). У 1977–1979-м служыў у войску. У 1986 годзе скончыў філосафскі факультэт БДУ. Жыве ў Мінску.

Бібліяграфія:

Спроба ісці па расе (1997)
Наспадзванае (2004)
48 (2007)
Глыбіня дажджу (2007)

Супольныя праекты:

Край (фотаальбом) (2005), фота
Вадзіма Грудзько

Дыскаграфія:

Першы шытак (1986)
Зорка спагады (1999), на вершы
Рыгора Барадуліна
Псалмы (2000), на вершы Рыгора
Барадуліна
Асяніна (2001), на філасофскія
вершы Ганада Чарказяна ў перакладзе
Р. Барадуліна
Дым (2002)
Дом (2003)
Дах (2006)
3 бацькоўскай кружэлкі (2008)
9 (2009)

Асноўныя супольныя праекты:

Як усё ў жыцці (1998), на творы
Уладзіміра Жылкі
Віно дажджоў (2002), на творы
Уладзіміра Караткевіча
Паравіны году (2003), песні ў
выкананні Змітра Вайцюшкевіча
Бывайце здаровы! Bella Ciao
(2004), італьянскія песні па-беларуску,
беларускія – па-італьянску
Месяц і сонца (2004), японскія
песні па-беларуску.
Тое, што трэба (2008), песні ў
выкананні Змітра Вайцюшкевіча

А.К.: — Неяк мы разгаварыліся з дзядзькам Рыгорам. Я сказаў яму, што не магу пісаць «рамансную лірыку», бо Барадулін пасутнасці мяне апярэдыў. А Рыгор Іванавіч паскардзіўся, што, на вялікі жаль, не валодае гітарай. Мы вырашылі аб'яднаць нашыя творчыя намаганні. І такім чынам нарадзілася песенная «Зорка», зорка нашай узаемнай спагады...

Э.А.: — Наступным крокам вашага супрацоўніцтва стаў выхад сумеснага альбома «Псалмы» (2000 г.). Зварот да духоўнай паэзіі для цябе выпадковы эпізод у творчай біяграфіі ці нешта большае? Ведаю, што ў касцёле ты бываеш рэгулярна, я маю на

ўвазе касцёл Сымона і Алены, у якім праходзіць твае канцэртны. А як часта ты бываеш у царкве, каб паразумецца з Богам? Ці дапамагае табе вера?

А.К.: — Праца над «Псалмамі» вялася паралельна з запісам «Зоркі спагады». Аб сваіх паразуменнях з Богам я не люблю гаварыць публічна. Лічу гэтую справу глыбока асабістай, нават інтымнай. У царкве бываю па святах: на Каляды, на Вялікдзень, на Тройцу і на Дзяды. Без веры не можна жыць. Бязвер'е забівае.

Э.А.: — Апошнім часам «ярыкія прадстаўнікі» так званай найноўшай літаратурнай генерацыі публічна дэманструюць свой антыбеларускі чынізм. Я маю на ўвазе выказванні А. Бахарэвіча і М. Мартысевіч кшталту «мужык з батанічным псеўдонімам, які не ўмеў пісаць прозу», або «...Гісторыя Беларусі пісалася няўдачнікамі...» (Кароткая... Дык адным з культурных лузараў Вацлавам Ластоўскім), і ўтым жа шэрагу «мілыя няздары-сухотнікі Багдановіч, Канчэўскі...»... Хацелася б ведаць тваю думку на гэты конт. Хто для цябе — Кастусь Каліноўскі, Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Вацлаў Ластоўскі, Ларыса Геніюш? Ці падзяляеш ты думку яшчэ аднаго «выбітнага» рокера, што «беларускія пісьменнікі пішуць не па-людску». Каго ты лічыш сваім духоўным настаўнікам?

А.К.: — Гэта гаварыць, усё адно як пляваць на бажніцы... А рокеру я параў бы пачытаць прозу Гарэцкага, Чорнага, Мележа, Стральцова. Я не кажу ўжо пра паэзію. Гэта наш нацыянальны скарб. Мае духоўныя настаўнікі — пералічаныя табой людзі. Яны — не «лузэры». Яны нашыя нацыянальныя героі...

Э.А.: — Алесь, колькі цябе ведаю, а ведаю ўжо амаль дваццаць гадоў, ты заўсёды стрыманы і спакойны, ветлівы і лагодны. Ты насамрэч такі ці толькі «прыкідваешся»? Бо, як кажуць, у цябе балоце чэрці водзяцца... Ды і творчасць, асабліва бардаўская, гэта самаспаленне, самаўкрыжаванне... У сувязі з гэтым — ты азартны чалавек?

А.К.: — Я, як ты кажаш, не прыкідваюся. Я насамрэч такі. Не люблю жыццёвай мітусні. Азарт — гэта д'ябальская спакуса.

Э.А.: — Вядома, што аднойчы, каб заваяваць прыхільнасць сваёй музы Марыны Ўладзі, Уладзімір Высоцкі выклаў падлогу гатэльнага нумару апельсінамі. На які рамантычны ўчынак здольны паэт і бард Алесь Камоцкі? Ці можаш згадаць нешта падобнае са свайго творчага лёсу?

А.К.: — Магу, але не хачу. І наогул лічу ўчынкі такога кшталту неапраўданай брародай. Магчыма, я больш прагматык, чым рамантык.

Э.А.: — Ну а хоць веткі ты любіш дарыць жанчынам?

А.К.: — Страшэнна люблю. І не толькі веткі. Мне падабаецца ўвасабляць мары блізкіх людзей у рэальнасць.

Э.А.: — Ты часта вандруеш па Беларусі, і не толькі, з канцэртнымі праграмамі. Ці можаш прыгадаць самы кур'ёзны выпадак з твайёй бардаўскай адысеей?

А.К.: — А чаму не сур'ёзны?

Э.А.: — Жыццё і так занадта сур'ёзна рэч.

А.К.: — Згодны. А кур'ёзы здараліся... Аднойчы, пад час першага майго прыезду ў Варшаву, я даверыў несці гітару на канцэрт свайму сябру Багдану Сіманенку. І такім чынам мы выйшлі на сцэну. Спачатку Багдан, затым я. Вядома што публіка чалавека з гітарай прыняла за Камоцкага. Багдан сарваў неверагодную авацыю публікі. Гэта яму вельмі спадабалася, і ён паўтараў жарт пазней неаднойчы ў іншых месцах.

Э.А.: — Апошні год у культурным жыцці Беларусі праходзіць пад сцягам кампаніі «Будзьма беларусамі!». Твай стаўленне да гэтай ініцыятывы. Ці патрэбныя нам акцыі такога кшталту?

А.К.: — Гэта мая кампанія. Яе ўзнікнення я чакаў ад пачатку дзевяностых гадоў. Кампанія дапамагае мне жыць і тварыць, а таксама сустракацца з маімі слухачамі літаральна па ўсёй Беларусі.

Э.А.: — Ведаю, што на працягу некалькіх гадоў ты быў адным з арганізатараў бардаўскага восені ў Бельску. Чаму ў апошнія два гады ты застаўся па-за фарматам табой жа выстававанага дзецішча? Можна настаў час вяртаць беларускую песню з вымушанай эміграцыі на Радзіму?

А.К.: — Таму і застаўся, бо апошнім часам «Бардаўскую восень» ператварылі ў камерцыйны праект. Яе арганізатарам усё адно: ці гэта песенны фестываль, ці чэмпіянат Беласточчыны па збору трускавак, — абы адбіць «бабло»... А беларуская песня, па-мойму, ужо вярнулася на Вацкаўшчыну з дапамогай кампаніі «Будзьма беларусамі!».

Э.А.: — Неаднойчы быў сведкам, з якой любоўю і павагай да цябе ставяцца маладыя творцы. Ты сябе наводзіш з імі, як гуру, ці гэта прызнаецца ўзаемная? Каго з маладых беларускіх бардаў ты мог бы назваць сваімі вучнямі?

А.К.: — Гэта Анатоль Сыс быў «гуру» для маладых. А я стаўлюся да іх як да роўных. І стараюся навучыць іх жыццю на ўласных памылках.

Э.А.: — На тваіх?

А.К.: — Так. На сваіх яны яшчэ паспеюць навучыцца. А таленавітай моладзі сёння шмат. Назаву толькі некаторых: Павел Кузін, Таня Беланогоя, Алесь Наркевіч...

Э.А.: — Мне вельмі імпануе твая канцэпцыя назову сваіх твораў. А найбольш твой музычны трыпціх: «Дым», «Дом», «Дах». Але ў апошні час ты з лексічных перайшоў на матэматычныя назвы. Я маю на ўвазе твой паэтычны зборнік «48» і новы песенны альбом «9», прэзентацыя якога адбылася 9.09.2009 года ў канцэртнай зале Мінск. Гэта выпадковы збег лічбаў ці свядомая спроба астральнай варажбы?

А.К.: — Мне падабаецца шаманіць з лічбамі.

Э.А.: — А не баішся, што з нябёсаў 9.09.2009 чытаецца ў перакуленым выглядзе?

А.К.: — Спадзяюся, што Той, хто чытае з нябёсаў, ведае, як правільна гэта рабіць...

Э.А.: — Ты маеш яшчэ адзін незвычайны музычны праект: альбом «3 бацькоўскай кружэлкі». Запісваючы яго, сабе ў суаўтары ты ўзяў М. Ісакоўскага, А. Пахматува, М. Матукоўскага... Не страшна было саборніцаць з мэтрамі расійскай песні. І наогул, як гэты праект быў успрыняты публікай?

А.К.: — Я ні з кім не саборнічаў... Проста рабіў сваю справу. На маё ўласнае здзіўленне, праект вельмі прыхільна быў сустрэты публікай. Некаторыя мне не вераць, але літаральна за пару месяцаў разышоўся тысячны наклад кружэлкі...

Э.А.: — «Вось так сядзець, калісь, і бачыць дождж... // Да вечара, які калісьці будзе, // Кудысьці пазнікалі дні і людзі. // Ёсць толькі дождж // І ўноперак, і ўдоўж...» Гэта з твайго верша са зборніка «48». Мяркуючы па ім, цябе можна назваць «чалавекам дажджу». Ядзесьці чытаў, што людзі, закаханыя ў дождж, вельмі ішчаслівыя. Ці лічыш ты сябе «ішчаслівым»? Калі б была мажымая пражыць жыццё яшчэ раз, ці ўвайшоў бы ты ў другі раз у той самы дождж?

А.К.: — На жаль, такой магчымасці не падвернецца. А наогул, я не шкадую ні аб чым. І калі б з'явілася магчымасць увайсці ў той самы дождж, не раздумваючы, зрабіў бы гэта, асабліва калі б гэта быў дождж першага кахання, дождж маёй маладосці...

Мітусня

Словы і музыка
Алесь Камоцкага

Ет	Ат
Я з гадоў перажытых помню	
Н7	Ет
Мітусню каляровых дзён,	
Ет	Ат
Пошук выйсця і шлях дадому,	
Н7	Ет
І гуканне наўздагон.	
Ет	Ат
І памылак былых атрута	
Н7	Ет
З цягам часу губляе смак —	
Ет	Ат
Што калісьці было пакутай	
Н7	Ет
Таго проста ўжо няма.	

Я, бывае, блукаю летам
За ўспамінамі след у след,
Я, бывае, гляджу без мэты
То ў люстэрка, то на партрэт.
А, бывае, сябе здзіўляю
І ў доўгім жыцці надзей
Я спакою сабе шукаю
З цягам часу ўсё часцей.

КАЛЕЙДАСКОП

16 (8)

ДЗЕЯПІС

Сяргей Астравец. Каты Ёзафа Ратцынгера: апавяданні, эсэ, зацемкі, рэпартажы з Горадні.

— Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2009. — 248 стар. — (Кнігарня «Наша Ніва»). Наклад 200 ас.

Мяжу, дзе заканчваецца Сяргей Астравец-пісьменнік і пачынаецца Сяргей Астравец-журналіст, заўважыць амаль немагчыма. Проза ягоная уяўна дакументальная, публіцыстыка — умоўна мастацкая... Асабліва гэта датычыць тэкстаў новай кнігі. Большасць з іх друкаваліся на працягу апошніх дзесяці-пятнаццаці гадоў у тыднёвіку «Наша Ніва», але ў адрозненне ад іншых журналістскіх тэкстаў «на патрэбу дня» ніколі не састарэлі, менавіта дзякуючы сваёй мастацкасці. Гарадзены пазнаюць сябе і свой час у апавяданнях і эсэ, у рэпартажах і зацемках — і некалі паставяць аўтару гэтай кнігі помнік.

Анатоль Вярцінскі: выбраныя творы; Уклад., камент. А. Вярцінскага: прадм. В. Русілікі. — Мінск: Кнігазбор», 2009.

— 528 стар.: [8] с. іл. — («Беларускі кнігазбор»: Серыя 1. Мастацкая літаратура). Наклад 1000 ас.

Сорак шосты том кніжнага праекту «Беларускі кнігазбор» склалі выбраныя творы Анатоль Вярцінскага, чыё імя не патрабуе каментароў і эпітэтаў: знаны, знакаміты, выбітны, вялікі... Анатоль Ільіч паэт боскім талентам адабраў у гэты зборнік сваё самае-самае: вершы, паэмы, драматургію, публіцыстыку, літаратурную крытыку. Але галоўнае — вершы, з якіх так і праменяць маладосць і мудрасць, любоў і жарсць, сіла і моц, і неўтаймоўнае жаданне:

Знайсіце б які пакойчык кутні і там, забіўшыся ў куток, аддацца радасці пакутнай — пісаць: радок! Яшчэ радок!

Ніл Гілевіч: выбраныя творы; Уклад., камент. Н. Гілевіча: прадм. У. Конана. — Мінск: Кнігазбор, 2009. — 600 стар.: [8] с. іл. — («Беларускі кнігазбор»: Серыя 1. Мастацкая літаратура). Наклад 1000 ас.

Сорак восьмы (!) том кніжнага праекту «Беларускі кнігазбор» таксама сабраў і склаў сам аўтар — Ніл Гілевіч. Уладальнікам гэтай кнігі можна толькі пазаздросціць: апроч выбраных вершаў у адным томе яны маюць і славетны раман у вершах «Родныя дзеці», і непаўторныя паэмы «Лодачкі» і «Заручыны», і знакамітую аповесць «Перажыўшы вайну», і легендарныя эсэ пра славетных дзеячаў літаратуры, і... гілевічаўскую публіцыстыку...

Сергей Дубовец. Русская книга: второе издание. — Мінск: И.П.Логвинов, 2009. — 132 стар. — Наклад 1000 ас.

Гэтая кніга прайшла выпрабаванне часам і зноў стала... кнігай. Перавыдадзены праз дзесяць гадоў зборнік тэкстаў Сяргея Дубавца, напісаны для ягонага «рускага брата» па-руску, ані не страціў сваёй актуальнасці. Гэта добра для аўтара, калі ягоныя кнігі не старэюць з часам. Гэта кепска для дзяржавы, калі сітуацыя ў ёй застыла настолькі,

што час спыніўся. Падобныя кнігі, як верныя спадарожнікі, вяртаючыся да нас, павінны абуджаць нас і прымусаць задумацца: штосьці, пэўна, не так, калі боль не праходзіць... І няхай яны перавыдаюцца яшчэ не раз, але не таму, што «не страцілі актуальнасці», а як адбітак часу — таго...

Павел Савоська. Апошні сезон: аповесці, апавяданні. — Мінск: Галіафы, 2009. — 398 стар. — Наклад 200 ас.

Біяграфія Паўла Савоські — сама раман: «працаваў настаўнікам, экскаватаршчыкам, грузчыкам, пятагонам на лесанарыхтоўках у Сібіры, горным майстрам на Чукотцы, геолагам у старацельскіх арцелях «Дальняя» і «Мінерал», займаўся бура-падрыўнымі работамі на Паўночным Урале, Казахстане і Латвіі, журналістам у газетах «Культура» і «Кнігарня...». Ці варта казаць, хто героі яго новай кнігі? Вядома ж, «людзі, якія трапляюць у складаныя ўмовы жыцця... людзі неспакойныя, яны не ўмеюць прыстасоўвацца, шчыра вераць у перамогу светлага...». У кнігу ўвайшлі тры аповесці і трынаццаць апавяданняў, якія не пакінуць чытачоў абыякавымі да лёсу і ўчынках герояў твораў.

ПОЗІРК

ТАПАНІМІКА

Уладзімір СЦЯПАН

Я жыву ў цэнтры горада, на праспекце. Усе падзеі адбываюцца навідавоку. Мітынгі, аўтамабільныя аварыі, праезды-палёты замежных гасцей, каталікі колькі разоў на год праходзяць пад вокнамі, дарогу кветкамі пасыпаюць... Вось моладзь у Купалаўскім скверы апошнім часам падушкі б'еца — імітуе лёсавызначальныя для зямлі беларускай падзеі, прастытуткі, калі цямнее, пад вокнамі п'яна смяюцца ўсю ноч, а, бывае, плачуць, з кліентамі сварацца... Словам — праспект, што з латыні, як перспектыва перакладаецца. Можна кіно здымаць. Вядома, дакументальнае...

Чатыры гады таму вёў дачку ў школу, праз двор. Тады яшчэ двары не былі, як цяпер, упарадкаваныя і чысценькія, забрукаваныя. Але і школа, і дом, і сметнікі свае месцы не змянілі. Як і мой ЖЭС-34. Карацей, статус-кво захаваўся. На нашым сметніку чаго толькі не бывае. І тэлевізары з маленькім экранчыкам, і радыёлы часоў працы Лі Харві Освальда на мінскім радыёзаводзе, і лядоўні аэрадынамічных формаў, і разламаная камоды, карэльскай бярозай інкрустыраваныя, шынялі гене-

ральскія, боты хромавыя, кніжкі, старыя газеты, унітазы... Дык вось — тым разам побач з брудна-зялёнымі кантэйнерамі стаялі металічныя шыльды, цёмна-сіняй эмалевай фарбай паблісквалі, белымі літарамі на мяне глядзелі. Прачытаць прымушалі.

Я прыпыніўся. Задумаўся. Шыльдаў было штук восем. На кожнай надпіс «ПРАСПЕКТ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ» і нумары дамоў. Ну, вядома розныя. Здагадацца не цяжка, хто паздымаў і на сметнік занёс — ЖЭС побач. Хацеў сфатаграфавач, хацеў у якую вольную газету патэлефанаваць, хацеў у кватэру адзін прынесці, да сцяны прышрубавач, каб на доўгую памяць.

Раззлаваўся тады на ўладу. Быў праспект у гонар славетнага беларуса-асветніка названы. А тут і на табе...

Ну, а якімі яшчэ колерамі можна незалежнасць дэклараваць. Правільна, толькі чырвонымі літарамі па белым!

Сталінскі, Ленінскі, Скарыны... Так павялося, праз увесь час, што праспект існаваў, яго чым-небудзь прозвішчам на-

звалі. Традыцыя склалася. А тут традыцыю зламлі, назвалі — праспект Незалежнасці. Як не абурэцца. Галоўная вуліца горада, сталіцы... Шмат злосных пытанняў круцілася ў галаве, гатовыя былі з языка зляцець.

Праз дзень сінія шыльды са сметніка зніклі. Хто знёс, куды? Не ведаю. Новыя шыльды з'явіліся на будынках. Дзіўна, але атрымаліся яны бела-чырвона-белымі, як сцяг старажытны. І думаецца мне, што гэта было зроблена не па неабачлівасці, а на падсвядомасці. Ну, а якімі яшчэ колерамі можна незалежнасць дэклараваць. Правільна, толькі чырвонымі літарамі па белым!

Прайшло чатыры гады. Жыхары і госці сталіцы прызвычаліся да новай назвы праспекта. Калі і згадваюць мінулыя, то без абурэння. І Францыск Скарына нікуды не знік, стаіць сабе побач з Нацыянальнай бібліятэкай.

Кажуць, што праспект перайменавалі па шматлікіх просьбах працоўных і ветэранаў. Можна я і так. Але не ўпэўнены, што ветэраны прыдумалі такую

новую назву, як «Праспект Незалежнасці». Гэта іншы стыль мыслення.

Усе ведаюць, што імя ўплывае на лёс чалавека і яго паводзіны. Пра гэта шмат пішуць і гавораць. Назва ўплывае часам і падсвядома. Прымушае і вымагае пэўных паводзінаў і светабачання.

І яшчэ што падумалася. Назвы праспектаў, вуліц і гарадоў, дадзеныя ў нечы гонар, мяняюцца лёгка. Прыкладаў хапае. А вось такую назву як «Праспект Незалежнасці» змяніць цяжка. Гэта толькі захопнік-акупант такое кашчунства можа зрабіць. Каб канчаткова прынізіць і зняважыць. Улада, якая існуе, адмовіцца ад слова «НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ» не зможа.

Імчаць па праспекце Незалежнасці картэжы замежных гасцей. Турысты прагульваюцца, мінчукі ходзяць.

Некалькі дзён таму заўважыў на сметніку пару вялікіх палітычных мапаў. Тых яшчэ, дзе адна шоста чырвоным зафарбаваная, а Беларусі амаль не відаць.

<http://naviny.by>

РЭКЛАМА

БЕЛАРУСКАЯ ПРАСТОРА

Шаноўнае спадарства!

Вітаем вас на старонках новай беларускай інтэрнэт-крамы Prastora.by! У нас можна замовіць кнігі, музычныя дыскі, аўдыёкнігі, відэа ды іншыя беларускія тавары.

Калі ласка, заходзьце і замаўляйце! Упадабаныя тавары вы атрымаеце поштай, дастаўка дзеіць па ўсёй Беларусі.

Будзем радыя атрымаць ад вас свежыя ідэі, заўвагі і прапановы наконт працы інтэрнэт-крамы Prastora.by. Калі ласка, дасылайце іх нам праз форму зваротнай сувязі.

Пашырайма Беларускаю Прастору разам!

З павагай — каманда Prastora.by

Найбольшы выбар беларускамоўнае літаратуры, аўдыё і відэа. Дастаўка поштаю па ўсёй Беларусі.

Прыемнага купляння!